

Selvstendig arbeide i krigsvitenskap, 15 hp

<i>Forfatter</i>	<i>Program</i>
Major Tord Aslaksen	ChP 06-08
<i>Veiledere</i>	<i>Betegnelse</i>
Oberstløytnant Anders Nygren & Fil Dr Jan Ångström	1438 / 7:1

Kampfly på byen?
Konseptuelt grunnlag for bruk av norske kampfly i urbane operasjoner

Dagens demografiske trender peker i retning av økt urbanisering. Dette setter sitt preg på sikkerhetspolitiske utfordringer, og vestlig militærmakt følger motvillig med til et urbant område der klassisk konvensjonell militærmakt marginaliseres. Forsvarets overgang til innsatsforsvar har materialisert seg gjennom krigsoppdrag i stadig fjernere strøk. Kampfly har hittil blitt benyttet i tre krigsoppdrag, og vil sannsynligvis vurderes i flere. I en slik vurdering blir kampflys stridsevne viktig. Stridsevne består av moralske, fysiske og konseptuelle faktorer. Hensikten med denne oppgaven har vært å analysere det konseptuelle grunnlaget for bruk av kampfly i urbane operasjoner (UO). Oppgaven kan således ses som et bidrag til en vurdering av norske kampflys stridsevne for UO.

Analysen av det konseptuelle grunnlaget utgår fra fem faktorer som særpreger UO; fysiske forhold, hensyn til sivilbefolkningen, egne tap, *three-block war* og den strategiske korporal. Innledningsvis identifiseres disse urbane fellesfaktorer utfordringer og behov. Resultatet benyttes som grunnlag for å analysere norsk strategisk konsept, doktriner, tenkning og erfaring – som samlet danner det norske konseptuelle grunnlag.

Ideelt sett skulle dette grunnlaget vært helhetlig, og formidlet på en slik måte at Forsvarets personell hadde en felles oppfatning av UO. Denne analyse har kommet frem til at så ikke er tilfellet i Norge; Det norske konseptuelle grunnlaget for UO er stykkevis og delt. På den andre side har analysen vist at det konseptuelle grunnlaget omfatter alle UOs utfordringer og behov fra taktisk til politisk nivå. Og i samarbeid med bakkestyrker er norske kampflygere i ferd med å opparbeide et erfaringsmessig grunnlag som i stor grad reflekterer UOs utfordringer og behov.

Samlet konkluderer analysen med at det finnes et tilstrekkelig norsk konseptuelt grunnlag for å benytte kampfly i UO.

Nøkkelord:

Urbane operasjoner, kampfly, konseptuelt grunnlag

Fighter Aircraft Downtown?

Conceptual Basis for the Use of Norwegian Fighter Aircraft in Urban Operations

Today's demographic trends point towards increased urbanization. This has an effect on the challenges of security policy and western military forces are reluctantly drawn into an urban area characterized by the marginalization of conventional military power. The Norwegian Armed Forces have recently transformed into an expeditionary force and, as a result, have been engaged in warfighting in increasingly remote areas. So far fighter aircraft have been used on three war-related missions, and will probably be involved in more. This being the case, consideration should be given to the warfighting capabilities of fighter aircraft. Warfighting capability consists of moral, physical and conceptual factors. The aim of this paper has been to analyse the conceptual basis for the use of Norwegian fighter aircraft in urban operations (UO). As such, the paper can be seen as a contribution to an evaluation of the warfighting capabilities of Norwegian fighter aircraft in urban operations.

Analysis of this conceptual basis is based on five factors distinctive to UO: physical conditions, consideration of the civilian population, own losses, *three-block war* and the strategic corporal. By way of introduction, the challenges and requirements arising from these five common factors are identified. The results are then used as a basis for analysis of the Norwegian strategic concept, doctrine, thinking and experience – which together form the overall Norwegian conceptual basis.

Ideally, this basis should have been holistic and disseminated in such a way that all personnel in the armed forces had a common understanding of UO. This analysis has come to the conclusion that this is not the case in Norway. The Norwegian conceptual basis for UO is fragmented. However, the analysis has shown that the conceptual basis encompasses all the challenges and requirements of UOs, from the tactical to the strategic level. Furthermore, in cooperation with ground forces, Norwegian fighter pilots are currently establishing an experience-based foundation, which, to a large extent, reflects the challenges and requirements of UOs.

In summary, the analysis concludes that the Norwegian conceptual basis for the use of fighter aircraft in UO is sufficient.

Key words:

Urban operations, fighter aircraft, conceptual basis

1	INNLEDNING	1
1.1	BAKGRUNN	1
1.2	PROBLEMSTILLING OG HENSIKT MED OPPGAVEN	2
1.3	DISPOSISJON OG METODE	3
1.4	AVGRENSNING	3
1.5	VURDERING AV OPPGAVENS MEST SENTRALE KILDER	4
2	URBANE OPERASJONER OG KAMPFLYS ROLLER.....	6
2.1	FYSISKE FORHOLD.....	6
2.2	HENSYN TIL SIVILBEFOLKNINGEN	7
2.3	TAP AV EGNE STYRKER	9
2.4	THREE-BLOCK WAR.....	11
2.5	DEN STRATEGISKE KORPORAL.....	12
2.6	KAMPFLYS ROLLER I UO.....	13
2.7	SAMMENFATNING	16
3	ANALYSEINSTRUMENT FOR KONSEPTUELLE FAKTORER	17
3.1	KONSEPTER.....	17
3.2	DOKTRINER.....	18
3.3	TENKNING.....	19
3.4	ERFARING	21
3.5	SAMMENFATNING	22
4	ANALYSE	23
4.1	KONSEPTER.....	23
4.1.1	<i>Fysiske forhold .....</i>	<i>23</i>
4.1.2	<i>Hensyn til sivilbefolkningen.....</i>	<i>24</i>
4.1.3	<i>Tap av egne styrker.....</i>	<i>25</i>
4.1.4	<i>Three-block war.....</i>	<i>25</i>
4.1.5	<i>Den strategiske korporal .....</i>	<i>26</i>
4.1.6	<i>Delkonklusjon konsepter.....</i>	<i>27</i>
4.2	DOKTRINER.....	28
4.2.1	<i>Fysiske forhold .....</i>	<i>28</i>
4.2.2	<i>Hensyn til sivilbefolkningen.....</i>	<i>29</i>
4.2.3	<i>Tap av egne styrker.....</i>	<i>30</i>
4.2.4	<i>Three-block war.....</i>	<i>31</i>
4.2.5	<i>Den strategiske korporal .....</i>	<i>33</i>
4.2.6	<i>Delkonklusjon doktriner .....</i>	<i>34</i>
4.3	TENKNING.....	35
4.3.1	<i>Fysiske forhold .....</i>	<i>35</i>
4.3.2	<i>Hensyn til sivilbefolkningen.....</i>	<i>36</i>
4.3.3	<i>Tap av egne styrker.....</i>	<i>37</i>
4.3.4	<i>Three-block war.....</i>	<i>38</i>
4.3.5	<i>Den strategiske korporal .....</i>	<i>38</i>
4.3.6	<i>Delkonklusjon tenkning .....</i>	<i>39</i>
4.4	ERFARING	40
4.4.1	<i>Fysiske forhold .....</i>	<i>40</i>
4.4.2	<i>Hensyn til sivilbefolkningen.....</i>	<i>41</i>
4.4.3	<i>Tap av egne styrker.....</i>	<i>42</i>
4.4.4	<i>Three-block war.....</i>	<i>42</i>
4.4.5	<i>Den strategiske korporal .....</i>	<i>43</i>
4.4.6	<i>Delkonklusjon erfaring .....</i>	<i>44</i>
5	OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	45

1 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Forsvaret er siden 1995 omstilt fra et invasjonforsvar til et innsatsforsvar. Omstillingen er omsatt til handling, og Norges bidrag med kampfly under Kosovokrigen 1999 var banebrytende på flere områder: Det var første gang norske kampfly ble benyttet i krig siden 1945, og det viste en villighet fra norske myndigheter til å bidra med kampfly utenfor NATOs territoriale område. Norges bidrag med kampfly i Operation Enduring Freedom (OEF) i Afghanistan resulterte i at norske kampfly for første gang siden den andre verdenskrig ble brukt til voldshandlinger. Det viste samtidig en villighet fra norske myndigheter til å utvide norske kampflys potensielle operasjonsområde.

I invasjonforsvaret har Norge operert med en antatt motstander som har hatt tilsvarende oppfatning som oss om hva som kreves for å vinne krig. I innsatsforsvaret møter vi utfordringer der våre forankrede fysiske, konseptuelle og moralske faktorer ikke nødvendigvis samsvarer med det som kreves for å endre vår nye motstanders vilje.

Utfordringen med å forstå det nye slagfeltet – og vår nye motstander – har resultert i en flora av teorier som beskriver aktuelle former for krig: *begrenset krig*, *asymmetrisk krig*, *geriljakrig*, *med flere*. Mary Kaldor beskriver *New War* som en krigføring som oppstår i en kontekst preget av forvitring av statens autonomitet og monopol på legitim organisert vold.¹ Den tuftes på en identitetspolitikk der man krever makt på grunnlag av nasjonal, klan, religiøs eller språklig tilhørighet. Krigføringsmetodene preges av en teknikk bestående av å spre frykt og hat, der målet er å kontrollere befolkningen ”by getting rid of everyone of a different identity (and indeed of a different opinion) and by innstilling terror.”² Skremselspropaganda, utnyttelse av befolkningen, massedrap og etnisk rensning benyttes i kampene som preges av militante grupper, *warlords* og kriminelle.

I dag bor halvparten av verdens befolkning i urbane områder. Tendensen viser at fremtidig befolkningsøkning absorberes av byer. Ny krigføring tenderer også i retning av urbanisering. Det er flere logiske årsaker til dette. For det første er det slik at dersom man skal utnytte og kontrollere befolkningen må man være der befolkningen er. For det andre vil urbanisering av krigen tjene den teknologisk og materielt svakere motstanders krigføringsmetode; Tradisjonell krigføring har fremelsket våpen med høy rekkevidde og kraft, men urbane fysiske forhold og høyt antall sivile eliminerer dette som fordel. Tvert i mot vil tradisjonelle våpen og krigføringsmetoder føre til for vesten uakseptabel høy risiko for utilsiktet skade. Når motstanderen på sin side benytter spredning av frykt, hat og mord som våpen, vil urbanisering av krigen gi den svake part en relativ fordel.

Mens vestlige land tradisjonelt har søkt å unngå strid i byer, argumenterer Alice Hills for at det blir nødvendig å revurdere dette fordi flere av våre potensielle motstandere forstår å utnytte den asymmetriske fordel de oppnår ved å bekjempe vestlige styrker i byer. Hun hevder at Urbane Operasjoner (UO) må forstås i en kontekst der UO har potensialet til å bli et kritisk sikkerhetsaspekt i det 21. århundre tilsvarende den kalde krigens betydning for sikkerhetsbildet i det 20. århundre. 95 % av verdens kommende befolkningsøkning vil opptas av byer, og Hills mener at vestlige militære styrker står relativt uforberedt overfor de utfordringer som ligger i denne type konflikter.³

¹ Følgende beskrivelse er en sammenfatning av den teori som presenteres i Kaldor, Mary (2006), *New & Old Wars*, Cambridge & Malden, Polity Press, s 5-9

² Kaldor, Mary (2006), *New & Old Wars*, Cambridge, Polity Press, s 9

³ Hills, Alice (2004), *Future war in cities*, London, Frank Cass Publishers, s 16 & 27-28

1.2 Problemstilling og hensikt med oppgaven.

Overgangen til innsatsforsvar har medført norsk deltakelse i militære operasjoner stadig lengre vekk fra Norge. Våre mest aktuelle motstandere benytter metoder atypiske fra våre egne, og baserer sin krigføring på mord, etnisk rensning, og utnyttelse av sivile. De er materielt underlegne en statsmakts militære resurser, noe de kompenserer ved å bringe krigen inn i et urbant miljø som reduserer den konvensjonelle parts fordeler.

Kampfly er Luftforsvarets spisse ende, og er utviklet og produsert i en tid preget av konvensjonell krigføring. De er senere forbedret og oppdatert for å møte en rekke utfordringer. Siden 1995 er norske kampfly benyttet i Kosovokrigen – en begrenset konflikt med en konvensjonell motstander, og i Afghanistan – en begrenset konflikt med en ikke-konvensjonell motstander. En slik stegvis utvidelse av anvendelsesområdet speiler det økte internasjonale engasjementet til norske myndigheter. Sett i lys av den bakgrunn som er beskrevet ovenfor kan norske myndigheter meget snart måtte ta stilling til hvorvidt norske kampfly skal benyttes til internasjonale UO. Mange faktorer vil påvirke en slik avgjørelse, men norske styrkers kampdyktighet og evne til å lykkes med sine operasjoner i UO er av sentral betydning. Dette uttrykkes i form av *stridsevne*, og består av overlappende konseptuelle, moralske og fysiske faktorer.⁴ Denne oppgave skal ses som et bidrag til en vurdering av norske kampflys stridsevne for UO.

Ideelt sett burde alle tre stridsevnefaktorer analyseres samlet, men oppgavens omfatning kombinert med ønske om å kunne analysere mer i dybden tvinger meg til å velge en av de tre. Jeg velger bort moralske faktorer, fordi i en moralsk debatt om bruk av forsvaret i UO blir den delen som omhandler kampfly meget liten. Fordi stridsevnefaktorene er overlappende vil relevante moralske faktorer likevel berøres. Jeg velger også bort fysiske faktorer, fordi et slikt fokus ville blitt altfor lik en C-uppsats skrevet på Forsvarshögskolan 2006 om JAS 39C i CAS rollen.⁵ Denne oppgave fokuserer dermed på det konseptuelle grunnlaget for bruk av norske kampfly i UO. Motivet for dette er todelt; For det første eksisterer det etter hva jeg erfarer ingen forskning rundt et helhetlig konseptuelt grunnlag for bruk av norske militære styrker i UO, og oppgaven kan således bidra til å øke bevisstheten rundt dette området. For det andre har jeg gjennom egne erfaringer som kampflyger og stabsoffiser erfart at forespørsler om hvorvidt Norge kan stille kampfly til ulike internasjonale operasjoner ofte har svært korte svarfrister. Ved hvert slikt tilfelle gjennomføres en aktuell vurdering av blant annet kampflys stridsevne for den aktuelle operasjon. Denne oppgave skal ses som et bidrag til en slik vurdering – med den forskjellen at den gjøres før en slik forespørsel faktisk har funnet sted. Fordi innholdet baseres på mye ferskvare vil konklusjonene over noen få år utdateres, men innholdet vil likevel kunne danne et fundament for en raskere vurdering av de konseptuelle forhold dersom en fremtidig forespørsel dukker opp.

Med bakgrunn i den økte sannsynligheten for fremtidige UO og det økte norsk internasjonale militære engasjement blir min hovedproblemstilling som følger:

I hvilken grad har Norge et konseptuelt grunnlag for bruk av kampfly i UO?

For å øke oppløsningen på hovedproblemstillingen vil jeg benytte følgende fragmenterte hjelpespørsmål:

1. *Til hvilken grad er forsvarets strategiske konsept tilpasset UOs utfordringer og behov?*
2. *Til hvilken grad er norske doktriner tilpasset UOs utfordringer og behov?*

⁴ Forsvarsstaben (2007), *Forsvarets fellesoperative doktrine*, Forsvarets stabsskole, s 68

⁵ Edström, Carl-Johan (2006), *JAS39C – markförbandens nya rotkamerat?*, Forsvarshögskolan

3. *Til hvilken grad kan det sies å eksistere norsk tenkning rundt UO?*
4. *Til hvilken grad kan det sies å eksistere norsk erfaring i UO?*

1.3 Disposisjon og metode

Etter innledningen vil jeg i kapittel 2 identifisere utfordringer og behov som særpreger UO, samt diskutere hvilke roller kampfly generelt kan bidra med i UO. I kapittel 3 utformes et analyseinstrument med måleindikatorer til analysen. Kapittel 4 består av analysen strukturert etter de fragmenterte hjelpespørsmål. Oppsummering og konklusjon presenteres i kapittel 5. Jeg vil gå frem som følger:

I kapittel 2 diskuteres frem et grunnlag for UO og kampflyroller som benyttes i resten av oppgaven. Hensikten er både å skape en felles forankring for analysen av de ulike konseptuelle faktorer, men også å beskrive hvilke forutsetninger analysen er tuftet på. Gjennom en kvalitativ studie identifiseres hvilke utfordringer og behov som kan knyttes til fem spesielle forhold som er særpregende for UO. Deretter diskuteres kampflys ulike roller for å identifisere hvilke kampflyroller som anses relevante for UO. Det kvalitative aspektet kommer som resultat av at jeg baserer kapittelet på studie av litteratur som grunnlag for en påfølgende analyse og diskusjon.

I kapittel 3 vil jeg gjennom en diskusjon av de konseptuelle enkeltfaktorer utvikle et sett med måleindikatorer som skal benyttes i analysen som grunnlag for å bestemme *i hvilken grad* hver konseptuell enkeltfaktor er tilpasset UOs utfordringer og behov. Kapittel 2 og 3 besvarer verken hjelpespørsmål eller hovedproblemformulering. De danner imidlertid det nødvendige grunnlaget for at dette skal kunne gjøres i kapittel 4.

Kapittel 4 er en analyse av det konseptuelle grunnlaget for bruk av norske kampfly i UO. De konseptuelle enkeltfaktorene analyseres ved at hver faktor diskuteres opp mot de utfordringer og behov som særpreger UO. Resultatene presenteres i fortløpende delkonklusjoner der graden av måloppnåelse for hver enkeltfaktor bestemmes.

I kapittel 5 sammenfattes oppgaven. Basert på en samlet vurdering av delkonklusjonene trekkes den endelige konklusjonen og svaret på oppgavens problemstilling.

Denne oppgaven spenner over alle nivåer fra politisk til taktisk nivå. Spennet reflekterer de konseptuelle enkeltfaktorens egenskaper. Enkeltfaktorene blir utførlig beskrevet i kapittel 3, men fordi denne oppgaven stadig beveger seg mellom ulike nivåer finner jeg det hensiktsmessig å forklare for leseren hvordan nivåene og enkeltfaktorene forholder seg til hverandre i denne oppgaven; Forsvarets strategiske konsept befinner seg på politisk og militærstrategisk nivå og gir styring og rammer for Forsvarets virksomhet – blant annet doktriner. Forsvarets fellesoperative doktriner omfatter et militærstrategisk til operativt nivå, mens de forsvargrenvise komponentdoktriner fokuserer på det operative og taktiske nivå. Doktrinene er styrende og setter rammer for Forsvarets virksomhet – en virksomhet som gir personellet erfaringer. På tross av at erfaringer gjøres på alle nivåer vil oppgavens fokus på norske erfaringer i UO medføre at dette området primært får et taktisk fokus. Tenkningen står til siden for, og omhandler alle nivåer.

1.4 Avgrensning

Jeg har i denne oppgave valgt å fokusere på UO, og avgrenser bort andre former for militære operasjoner som ikke kan relateres til dette. Videre har jeg valgt å fokusere på de konseptuelle forhold, hvilket representerer kun én av tre faktorer som defineres som stridsevne. Jeg velger dermed bort en drøfting av fysiske og moralske faktorer. Resultatet blir derfor ikke dekkende for å beskrive norsk stridsevne til UO, men avgrensningen gir mulighet til en dypere diskusjon rundt de konseptuelle forhold.

Videre har jeg i analysen valgt å fokusere på land og luftoperasjoner med tilhørende studier av deres utdanningskonsept og doktriner. Jeg utelater marine operasjoner fordi verken sjøkrigsskolen i Bergen, eller Forsvarets doktrine for maritime operasjoner tilfører analysen informasjon utover det som allerede omfattes av landmakt og sjømakt.

Oppgaven fokuserer på norske kampfly. I dette legger jeg at de forhold som behandles bør ha en bæring mot kampfly generelt, og norske kampfly spesielt.

1.5 Vurdering av oppgavens mest sentrale kilder

Som grunnlag for kapittel 2's diskusjon om UO benyttes USAs Joint Publication 3-06, *Doctrine for Joint Urban Operations* (JP 3-06).⁶ Sannsynligvis er USA det eneste landet i verden som har en egen doktrine for urbane fellesoperasjoner.⁷ JP 3-06 er en fellesoperativ doktrine som drøfter særpreg for, samt planlegging og gjennomføring av UO. Doktrinens fokale punkt er den *urbane triade*, tuftet på tre karakteristiske særpreg for urbane områder sammenvevd på en måte som gjør dem useparerbare; Urbane områders komplekse og menneskeskapt *fysiske terreng*, den store mengden og tettheten av *sivilbefolkningen* og til slutt varierte mengder med *fysisk og service infrastruktur*. Disse delene interagerer på en slik måte at hver bydel danner et dynamisk *system av system* med unik fysisk, politisk, økonomisk, sosial og kulturell identitet.

Motivasjonen for å benytte denne kilden er at den reflekterer holdninger til UO slik de fremstår i verdens største militærmakt, et land som er utpreget teknologisk fokusert og har mange erfaringer fra denne type operasjoner. I tillegg sammenlikner mange land seg med USA, hvilket gjør USAs doktriner veiledende for hvordan andre land skaper sine. Doktrinen er fem år gammel, hvilket jeg anser tilstrekkelig for å etablere seg i USA.⁸

Doktrinen er helhetlig, omfatter hele spekteret av militære ressurser og er skrevet for en militær supermakt. Dermed kan noen tro at den er mindre relevant for små stater som Norge. Min oppfatning er at den er relevant, primært ut fra nettopp dens helhetlige tilnærming, noe som øker doktrinens aktualitet i en for Norge aktuell koalisjonssetting.

For å bredde det analytiske grunnlaget for UO i kapittel 2 benyttes Alice Hills; *Future War in Cities* som andre hovedkilde.⁹ Som anerkjent britisk professor tilfører Hills akademisk bredde samt britisk synspunkter og erfaringer. *Future War in Cities* er en studie rundt UO der Hills drøfter hvordan vestlige demokratier forholder seg til UO belyst på et operativt-strategisk nivå, og sett i relasjon til det utvidede sikkerhetsbegrep.

Hills fokuserer på moralske utfordringer som å balansere effektive operasjoner opp mot nasjonal og internasjonal støtte – et område sterkt preget av forholdet mellom egne, stridende og sivile tap i et scenario der minimalisering av sivile tap ofte har vært et absurd mål i seg selv. UO inkluderer en høy samlet tapsrate og omfattes av strategiske, moralske og konseptuelle utfordringer det ikke umiddelbart eksisterer noen løsning for.

Hills påstår at UO er den mest kompliserte militære operasjon, og at den påvirker militære aktiviteter mer enn noen annen operasjonstype. Det menneskeskapt urbane terrenget, de taktiske/operative begrensningene i fremgangsmåter utviklet for åpent terreng, den forhistoriske nærkampen og tilstedeværelsen av sivile gjør at UO må omhandles i en kontekst sammen med det utvidede sikkerhetsbegrep.

---

⁶ US Joint Chief Of Staff (2002), Joint Publication (JP) 3-06, *Doctrine for Joint Urban Operations*

⁷ JP 3-06 forkorter Joint Urban Operations til JUO. I denne oppgave velger jeg å benytte samleforkortelsen UO for alle urbane operasjoner.

⁸ I følge professor Rekkedal ved FHS tar det normalt 5-10 år for en forsvarsmakt å innarbeide en doktrine

⁹ Hills, Alice (2004), *Future war in cities*, London, FRANK CASS PUBLISHERS

Professor Nils Marius Rekkedal med kapittelet *Urban krigføring – en ny utfordring?* i boken *Opprør og opprørsbekjempning* er tredje hovedkilde benyttet i kapittel 2.¹⁰ Norge har ingen egen doktrine for UO, og på tross av at Rekkedals beskrivelse av UO kun presenteres som et kapittel i en større kontekst om opprør og opprørsbekjempning, er min oppfatning at kapittelet akademisk sett er den mest helhetlige fremstilling av UO produsert i Norge. Rekkedals relevans for oppgaven er stor, basert på hans delaktighet i utformingen av Sveriges doktriner, hans fagkunnskap innenfor krigsvitenskap, og på at han som nordmann med bakgrunn i Forsvaret tilfører oppgaven et norsk perspektiv.

Rekkedals utgangspunkt er at byer representerer et slagfelt ideelt for en opprører som ønsker å bekjempe vestlige styrker indirekte ved å utnytte deres svakheter. I følge Rekkedal er området ignorert av vesten, og en holdningsendring er påkrevet for å skape en sammenhengende teori for det operative og strategiske nivå som tilfredsstillende dekker UO. Dette er langvarige prosjekt, og som startbidrag gir Rekkedal noen føringer; I et resonnement som spenner over alt fra stridstekniske til strategiske forhold foreslår han at egne styrker opererer mer etter samme prinsipp som opprørere. Kombinerer man dette med de deler av våre avanserte kapasiteter anvendelige i UO og et høyere fokus på trening og doktrinær tenkning vil man få et bedre utgangspunkt enn det man har i dag.

En mulig ulempe med å benytte Rekkedal er at han flere ganger refererer til både Hills og andre forfattere, og dermed kun blir en slags sekundærkilde. Jeg oppfatter det ikke slik, men fokuserer heller på at Rekkedals henvisning til andre kilder som har samme oppfatning som han selv øker relevansen i det Rekkedal skriver.

I kapittel 3 benyttes *Styrke og relevans – strategisk konsept for forsvaret* (2005).¹¹ Konseptet angir det sikkerhets- og forsvarspolitiske grunnlaget for Forsvarets operative virksomhet, og baseres på ”justerte overordnede sikkerhetspolitiske mål, reformulerte forsvarspolitiske mål, en reformulert oppgaveportefølje for Forsvaret og et reformulert forsvarskonsept.”¹² Til forskjell fra for eksempel Sverige, der Forsvarsmaktens konsept må tolkes ut fra flere ulike dokument, er *Styrke og relevans* utgitt som regjeringens ferdig tolkede strategiske konsept for forsvaret. Relevansen anses dermed som høy.

Forsvarets doktriner er også sentrale i kapittel 3; På toppen av doktrinehierarkiet troner *Forsvarets Fellesoperative Doktrine* (FFOD) (2007). Tuftet på *Styrke og relevans* er FFOD er utarbeidet som et pedagogisk verktøy som bidrar til at offiserer utvikler felles forståelse, tenkesett, referanseramme, begrepsapparat og profesjonskultur. Doktrinen innrettes med sikte på kulturutvikling i den militære organisasjonen, og legger vekt på formidling av de ideer, verdier og holdninger som skal prege organisasjonen.¹³

Forsvaret har tre komponentdoktriner basert på, og underordnet FFOD; *Forsvarets doktrine for luftoperasjoner* (DokLuft), *Forsvarets doktrine for landoperasjoner* (DokLand), og *Forsvarets doktrine for maritime operasjoner* (DokMar). Disse skiller seg fra FFOD anno 2007 ved at de primært er formet som et verktøy for utdanning med fokus på militærteoretiske og sikkerhetspolitiske resonnement. Utgitt i 2002, 2004 og 2002, er de tuftet på den utgåtte FFOD anno 2000. Dette reduserer deres verdi, men bredder samtidig innholdet i det materialet som benyttes i denne oppgavens analyse.

Doktrinene er fortsatt gyldige, og representerer Forsvarets doktrinegrunnlag. Sammen representerer de både det militærstrategiske og operative nivå, og ulikhetene i intensjon og innhold gir et bredt ståsted for å gjennomføre analysen i oppgavens analysekapittel.

¹⁰ Rekkedal, Nils Marius (2005), *Opprør og opprørsbekjempning*, Stockholm, Forsvarshögskolan, kap 8

¹¹ Forsvarsdepartementet (2005), *Styrke og relevans – strategisk konsept for forsvaret*

¹² *Styrke og relevans*, s 5

¹³ FFOD, s 3-7

2 URBANE OPERASJONER OG KAMPFLYS ROLLER

Oppgaves hensikt er å analysere i hvilken grad det finnes et konseptuelt grunnlag for bruk av norske kampfly i UO. Innledningsvis blir det derfor sentralt å skape en plattform for hva UO er, samt hva kampfly generelt kan bidra med i UO.

For å skape en plattform for UO benytter jeg tre hovedkilder som grunnlag. De beskriver UO fra litt forskjellige innfallsvinkel, og fokuserer på hvert sitt sett med faktorer som de mener er sentrale for UO. Jeg har valgt å strukturere denne analyse etter fem faktorer som vektlegges av alle de tre kildene. Samme struktur benyttes i oppgavens analyse i kapittel 4. De fem felles faktorene er: Fysiske forhold, hensyn til sivilbefolkningen,¹⁴ tap av egne styrker, *three-block war* og den strategiske korporal. I resten av oppgaven der disse opptrer samlet benyttes begrepet *urbane fellesfaktorer*.

Gjennom en diskusjon av de urbane fellesfaktorer vil jeg skape den plattform for UO jeg benytter senere i oppgaven. Diskusjonen tar utgangspunkt i de tre hovedkildene, men jeg benytter flere kilder der dette anses hensiktsmessig. Gjennom diskusjonen vil utfordringer og behov for hver av de fem faktorene identifiseres.

Det er flere som hevder at kampfly ikke er vel egnede redskap for UO. Rekkedal skriver: "Bl a pansrede kjøretøy, diverse former for brannstifterutrustning, og bombekastere, anses som mer nyttige våpensystemer enn jagerbombere og angrepshelikoptre i denne type krigføring."¹⁵ På den andre side er det mange som hevder at kampfly er meget gode redskaper for UO, og forklarer dette blant annet med at de kan utnytte egenskapene som begrenser bakkestyrkers muligheter i UO.¹⁶

For å unngå at dette blir et diskusjonstema i analysen vil jeg avslutte dette kapittelet med å diskutere frem de roller kampfly generelt kan bidra med i UO. Resultatet vil representere oppgavens holdning til hvilke kampflyroller som bør forventes behandlet dersom det skal eksistere et konseptuelt grunnlag for bruk av kampfly i UO.

2.1 Fysiske forhold

Alle tre kildene vektlegger sterkt betydningen av byenes fysiske terreng og infrastruktur, for denne oppgaven samlet under betegnelsen *fysiske forhold*. I JP 3-06 dominerer dette innholdet i *den urbane triade*, hvilket indikerer den betydning amerikanerne legger på dette feltet. Av de tre hovedkildene er det nettopp den amerikanske doktrinen som legger mest arbeid i å beskrive de fysiske forholds beskaffenhet og konsekvenser for operasjonene. En mulig årsak til dette er at konsekvensene rammer USAs største krigførings fordel - deres overlegne teknologi.

Fysisk terreng består i hovedsak av bygninger og tilhørende særpreg. Disse forårsaker at den totale størrelsen på overflate og rom mangedobles i forhold til naturlig terreng på grunn av den komplekse blandingen av horisontale, vertikale, interne, utvendige og underjordiske former bygget inn i det naturlige terrenget. JP 3-06 deler infrastruktur i to hovedgrupper: Fysisk infrastruktur består av broer, transportsystemer, oljeinstallasjoner, elverk, mediainstallasjoner, etc., mens service infrastruktur består av servicefunksjoner som politi, brannvesen, postvesen og sykehus. Egne operasjoner påvirkes direkte av fysisk infrastruktur, mens service infrastruktur påvirker indirekte ved at disse funksjoner bør skjermes for at sivilbefolkningen skal lide minst mulig.

¹⁴ Denne oppgave benytter *sivile*, eller *sivilbefolkningen* i stedet for *ikke-stridende (non-combatant)*.

¹⁵ Rekkedal (2005), s 253

¹⁶ Saffold, Timothy (1998), *The Role of Airpower in Urban Warfare*, Air University Press, Alabama, s 25

De fysiske forhold representerer et toegget sverd for UO fordi man må balansere effekten av å ødelegge ulike deler opp mot på hva motstanderen, en selv og sivilbefolkningen er avhengig av. Alice Hills forklarer utfordringen på denne måten:

Urban war traditionally destroys cities, yet it seems likely that military control of a city during policing, enforcement and post-conflict scenarios is easier if electricity, water and sewerage systems work; if public-health concerns are lower; if logistics are easier; and if populations are generally more compliant.¹⁷

Ofte kan man ikke engang velge, men må operere i et miljø der *manglende* fysiske forhold som boliger, strøm, mat og vann så vel som medisinsk hjelp og polisiære funksjoner blir store byrder å bære for en angriper. Man må beskytte fysiske forhold som sivile og en selv er avhengig av, mens man må forhindre motstanderen det samme.

De totale logistiske behov øker betydelig i UO av to hovedårsaker: For det første vil bygningers relative arealøkning av stridsfeltet kombinert med økt nærstrid føre til økt styrkebehov som igjen har et høyere stridsforbruk. Flere kilder indikerer behov for et styrkeforhold opp mot 6:1. For det andre vil angripende part i mangel på fysisk og service infrastruktur måtte stå for mye av logistikken til sivil og humanitær virksomhet.

Fysiske forhold reduserer rekkevidden av egne kommunikasjonsmidler, vanskeliggjør bevegelser og begrenser både våpenleveringsmuligheter og avstand. Betydningen av tradisjonell teknologibasert informasjonsinnhentning og etterretning reduseres når motstanderen kan gjemme seg inne i hus, kjellere og tunneler. Resultatet blir at egne bevegelser kanaliseres, situasjonsforståelsen reduseres, stridsavstanden minsker og man dras inn i nærstrid med motstanderen. Dette blir hovedårsaken til egne tap.

Man står ovenfor to hovedutfordringer; (1) Eget operasjonsmønster må tilpasses det kompliserte og uoversiktlige terrenget. (2) Man må unngå unødig skade både på bygninger, men også essensiell, sårbar infrastruktur.

Kildene er enige om at dette fordrer fokus på kombinerte våpen med infanteriet i hovedrollen. I tillegg vektlegger JP 3-06 desentraliserte fellesoperasjoner, lokalkjent menneskelig etterretning og behov for et styrkeforhold på 6:1. UO fordrer samtidig at spesialstyrker benyttes som erstatning for områder der teknologien kommer til kort. Presisjonsangrep, målangivelse og etterretning nevnes som eksempler. Rekkedal kompletterer med stridstekniske føringer som adopsjon av opprørstaktikk, fleksibel nedkjempning, hurtig fremrykning, kombinert med støtte fra pansrede kjøretøyer og artilleri der man søker å unngå store lokale skader primært forårsaket av flybombing.

Sammenfattet blir behovene som følger: Økt evne til kortholdsstrid, forbedrede logistisk støtteapparat, våpen som er forenlige med akseptert kollateralt skadeomfang, fortsatt fokus på fellesoperasjoner der fokuset ligger på infanteriets operasjoner, samt økt bruk av spesialstyrker som kompensering for reduserte teknologiske løsninger.

2.2 Hensyn til sivilbefolkningen

Hovedkildene er enige om at sivile spiller en avgjørende betydning, og at økte sivile lidelser er et negativt resultat av UO. JP 3-06 omtaler ofte de sivile som en byrde som er i veien for egne operasjoner. Hills omtaler de mest av alt som offer, og Rekkedal påpeker i likhet med Kaldor at urbane miljøer er naturlig utgangspunkt for organisert kriminalitet og geriljabevegelser som vil utnytte og kontrollere sivile. Samlet påpeker de dermed et paradoks der de sivile lidelser både danner utgangspunktet for det vestlige engasjement i UO, men også forsterkes av den vestlige angriperens krigføring. Slik blir

¹⁷ Hills, s 199

årsak og konsekvens sammenfallende i en situasjon som får dobbelt negativ effekt for de sivile. Det er ingen mangel på kildenes vektlegging av ønsket om å redusere de sivile lidelser. Det som skiller er først og fremst hvordan de anser dette skal gjøres.

Hovedutfordringene er todelt: (1) Man må identifisere og engasjere de stridende, samtidig som man skal beskytte de sivile. (2) Man må skape en forståelse for den komplekse moralske situasjon som UO medfører for alle involvert parter.

Identifisering av de sivile fra de stridende fører til et behov for identifiseringskilder primært bestående av menneskelig etterretning på bakken, der teknologiske ressurser får en mer støttende rolle. Vurdering av mennesker inneholder flere variabler enn binære etterretningsdata – og fører til et behov for økt menneskelig og kulturell kompetanse hos spesialstyrker og stridende personell slik at de bedre kan identifisere sivile fra stridende.

Beskyttelse av sivile kan gjennomføres på flere måter. Det er fristende å anta at å avstå fra UO vil spare sivile liv. Dette er ideer som ofte går igjen i politiske debatter der den ene siden argumenterer på en måte som indikerer at de anser krigføring i seg selv som utelukkende negativ og ikke ønsket løsning. Det er imidlertid ikke slik at man ved å avstå fra UO nødvendigvis sparer sivile liv. Intervenering kan ofte begrunnes i ønske om å redusere nettopp sivile lidelser som følge av intern kriminalitet.

Alternativt kan man kopiere USAs løsning i forbindelse med kampene i Fallujah 2004. Ifølge Rekkedal hadde man med varsling klart å få de sivile til å flykte, slik at det kun var anslagsvis 1200 ”tilskuere” tilbake da andre omgang i kampen om Fallujah startet.¹⁸ Man unngikk sivile lidelser ved å fjerne sivile fra byen. Muligheten oppstår sannsynligvis relativt sjelden, men dersom den oppstår er det viktig at man er forberedt på å ivareta de som flykter. Det gjorde ikke israelerne da de klarte å få sivile i den palestinske byen Tyre til å forlate byen og etablere seg ved kysten mens kampene pågikk. Uten et etablert støtteapparat førte dette til humanitære problemer, tap av sivils støtte, og operasjonelle problemer for israelsk fremrykning i forbindelse med at flyktingene forsøkte å ta seg hjem.¹⁹

Dersom man bidrar med militære styrker i UO uten samtidig å akseptere at dette vil medføre økte sivile lidelser vil man måtte sette store begrensninger på egne operasjoner. Hills kommenterer at erfaringer fra moderne UO viser at angriperen ofte starter med moderate og restriktive *rules of engagement* (ROE), bare for å lempe på disse fordi begrensning av egne tap får presedens over minimeringen av sivile tap og kollateral skade.^{20 21} Hills hevder at fokus på å minimere tap av sivilbefolkningen er et lite meningsfylt mål i seg selv, men er oppstått som en nødvendighet i en liberaldemokratisk kontekst der man er forventet å unngå unødvendige ødeleggelse.²² Fremtidige urbane operasjoner vil konfrontere demokratiene med deres verdier fordi de sivile vil bli brukt som middel i krigføringen.²³

Hills hevder at temporær fordel gis til den part som tar minst hensyn til kollateral skade og sivile liv, eksemplifisert ved den asymmetriske effekten krigere i Mogadishu fikk ved å benytte sivile som levende skjold for krypskyttere.²⁴ Når hun videre hevder at vesten må holde en høy moralsk profil, men at suksess i UO blir et resultat av en

¹⁸ Rekkedal (2005), s 249

¹⁹ JP 3-06, s IV-2

²⁰ ROE = Rules Of Engagement eller engasjementsregler på norsk.

²¹ Hills, s 209

²² Hills, s 264

²³ Hills, s 239

²⁴ Hills, s 184

forsoning mellom det moralske rammeverket og realitetene i UO tolker jeg henne dit hen at man må åpne opp for en akseptans for høyere sivile tap.

Sammenfattet blir behovene som følger: Identifisering av sivile fra stridende, og reduksjon av sivile lidelser vil stridsteknisk medføre stort sett samme behov som fysiske forhold - med trykk på spesialstyrker og stridende personells menneskelige og kulturelle kompetanse. Dersom sivile kan fjernes fra området bør man gjøre dette – men samtidig iverksette et støtteapparat som kan ivareta flyktingene. Blir den sivile faktor stor, og behovet for egen fremgang presserende, må man ta et moralsk oppgjør på hvilken risiko man aksepterer for den kommende operasjonen. En politisk akseptert risiko for økt grad av sivile lidelser vil sannsynligvis bedre egen mulighet for fremgang.

2.3 Tap av egne styrker

I UO vil det oppstå situasjoner der man må prioritere mellom egne tap og andre uønskede konsekvenser. Ofte fører restriktive ROEs til at det er en selv som må stå for de menneskelige kostnadene. Kapittel 2.1 viste at UO medfører et operasjonsmønster der den angripende part mister sin teknologiske fordel, blir mer sårbar og må forvente høye egne tap. Historiske eksempler styrker dette. Hills gir eksempler på historiske tapsrater på 30 % per dag, mens moderne stridseksperiment i United States Marine Core (USMC) indikerer tall helt opp mot 40 %.²⁵ Tapsraten indikerer her drepte og sårede. I kontrast til dette står USAs totale tapsrate på "bare" 8 % i forbindelse med andre omgangen i Fallujah.²⁶ Denne lave tapsraten kan forklares ut fra minst to forhold; For det første kunne styrkene operere fritt som følge av at det nesten ikke var sivile tilstede. For det andre opererte de under totalt luftherredømme, hvilket eliminerte en konstant overhengende og begrensende trussel.

Primært må høyere tap påregnes som følge av flere årsaker; Fysiske karakteristikk ved byer kanalisere bevegelser og gjør ens alternativer forutsigbare. Behovet for å bevege seg internt i bygningsstrukturen i byer øker hyppigheten av nærstrid og egne tap. Nødvendigheten av å vandre til fots uten beskyttelse fra pansrede kjøretøy kombinert med den reduserte situasjonsforståelsen man får i byer bidrar også til økte egne tap.

Utfordringen blir å redusere egne tap og samtidig oppnå fremgang i operasjonene.

En måte å unngå egne tap er at man ikke går inn i byen med menneskelige ressurser. I praksis betyr dette at man enten avstår fra å engasjere, eller at man kun benytter teknologi og våpen som avstandsleverer effekten utenfor motstanderens rekkevidde. Hovedkildene er imidlertid enige om at fremgang i UO fordrer bakkestyrker.

En annen metode er å fjerne trusselen mot egne styrker. Blant flere er nok luftrusselen mot egne styrker den som er lettest å fjerne. I JP 3-06 vektlegges fordelen av å dominere luftrommet over, og i umiddelbar nærhet av det urbane operasjonsområdet.²⁷ DokLand vektlegger også behovet for luftherredømme i et krigsteater.²⁸

Amerikanske transformeringstilhengere har preget moderne amerikansk utvikling. De har argumentert for lette, teknologisk utstyrte landstyrker, med fokus på spesialstyrker og Precision Guided Munition (PGM). Den grunnleggende amerikanske doktrinen for

²⁵ Hills, s 67

²⁶ Rekkedal (2005), s 246

²⁷ JP 3-06, s III-18

²⁸ Forsvarsstaben (2004), *Forsvarets doktrine for landoperasjoner*, Forsvarets stabsskole, s 63

luftoperasjoner, Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-1, *Air Warfare* er et eksempel på et dokument som fremmer en slik holdning.²⁹

JP 3-06 synes imidlertid å være tuftet på en innsikt om at UO krever mer enn bare teknologiske løsninger. Utgitt i 2002, bare 2 år etter AFDD 2-1 indikerer dermed JP 3-06 at teknologitrenden har snudd. Slik sett er JP 3-06 innovativ i amerikansk målestokk.

Transformeringstilhengere tror at effektive kirurgiske angrep sikrer egne operasjoner med minimal kollateral skade. Dette kullkastes av Hills, som hevder at taktiske aspekter ved UO er relativt konstante over tid. I UO må man forvente pre-moderne utmattende nærstrid, stort antall sivile og høy tapsrate på begge sider.³⁰ Hills vurderer presisjonsvåpen, ubemannede systemer, nettverksløsninger og kortvarige sensor-to-shooter systemer, og argumenterer for at man ikke kan se bort fra at teknologi kan være en styrkeforsterker - men at ulempen er at den faktiske effekten ofte er begrenset.³¹

Rekkedals oppfatning av teknologiske systemer utviklet med lang rekkevidde og høy sprengkraft, er at de har meget begrenset nytte i UO. Selv kampfly med presisjonsvåpen anses å levere for mye effekt med for liten presisjon.³² Han legger i sin fremstilling liten vekt på det fellesoperative aspektet, og snakker sjelden positivt om luftstridsmidlers effekt. Rekkedal vurderer at motstanderens kapasiteter kombinert med UOs fysiske forhold fremmer behov for soldater dyktige i *combined arms*-krigføring beskyttet av pansrede kjøretøy om man skal holde egne tap nede.³³ ³⁴ Han fokuserer videre på strategisk samarbeid med *non-governmental organizations* (NGOs) som opererer i samme område som de militære. Det kan dermed tolkes som at han anser bakkestyrker i samarbeid med NGOs som den mest relevante løsningen. JP 3-06 vektlegger imidlertid både *combined arms* og fellesoperasjoner,³⁵ med luftstridsmidler i en mer aktiv og støttende rolle. Hills støtter det fellesoperative aspektet, men fastholder infanteriet som det kritiske element.³⁶

Som en konsekvens av vestlig fokus på å unngå sivile lidelser øker risikoen for egne tap. Dermed får vi et moralsk dilemma tilsvarende hensyn til sivilbefolkningen. Fordi hovedmålet med ens engasjement er fremgang, og fordi militære styrker benyttes fordi det eksisterer en menneskelig fare og behov for bruk av militær makt dukker det opp et behov for en ny politisk vurdering av hvilken risiko for egne tap man aksepterer i forhold til behovet for fremgang i egne operasjoner.

Sammenfattet blir behovene som følger: God evne i *combined arms* blir nødvendig, der eget personell sikres av pansrede kjøretøyer, gode operasjonsmønstre, trening, erfaring, og fellesoperativ synergieffekt. Luftoverlegenhet er viktig, og økt presisjon og gradert virkning fra luftleverte våpensystemer vil øke den fellesoperative synergieffekten. Dersom fremgang i operasjonene ikke kan oppnås uten å utsette egne styrker for økt risiko blir fremgang prisgitt økt akseptert politisk risiko for tap av egne liv.

---

²⁹ US Chief Of Staff Air Force (2000), Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-1, *Air Warfare*, s 3

³⁰ Hills, s 27-28 & 260

³¹ Hills, s 71

³² Rekkedal (2005), s 252-4

³³ *combined arms*-taktikk beskrives av Rekkedal som at "alle troppearter forutsettes å samarbeide på en effektiv måte." Rekkedal (2005), s 248. FFOD skriver at i motsetning til tidligere tider, der det var et uttrykk for ulike våpensystemer på lags- og troppsnivå for å øke slagkraften, skal man i dag forstå *combined arms* i en fellesoperativ kontekst som inkluderer våpen fra alle forsvarsgrenene. FFOD, s 73

³⁴ Rekkedal (2005), s 253

³⁵ JP 3-06, s III-15. JP3-06 legger samme betydning i *combined arms* som Rekkedal.

³⁶ Hills, s 264

2.4 Three-block war

JP 3-06 har et konsept for UO basert på generiske faser som forløper sekvensielt. Samtidig innser de at UO ofte medfører behov for å gjennomføre flere faser parallelt.³⁷ General Charles C. Krulak beskriver parallelle faser med uttrykket *three-block war*:³⁸

In one moment in time, our service members will be feeding and clothing displaced refugees - providing humanitarian assistance. In the next moment, they will be holding two warring tribes apart - conducting peacekeeping operations. Finally, they will be fighting a highly lethal mid-intensity battle. All in the same day, all within three city blocks. It will be called the three-block war.

De tre intensitetsnivåene man kan se for seg i UO er godt beskrevet av Hills:

Det laveste intensitetsnivået for urbane operasjoner er politisiære roller eksemplifisert med britenes antiterror operasjoner i Nord-Irland og fredsbevaring i Bosnia/Kosovo. Patruljering er den mest karakteristiske oppgaven. Opprør representerer en urban utfordring i denne sammenheng. Konfliktene er ofte høyst politiske, og resulterer i spenninger mellom behovet for kontroll av befolkningen og krav til egenbeskyttelse.

Mellomnivået er håndhevelsesoperasjoner med mandat innenfor FNs kapittel 7, utført av FN eller en passende regional sikkerhetsorganisasjon. Målet er ofte å gjenopprette eller opprettholde fred og fremme diplomatiske humanitære og politiske mål, ofte i kontrast til noen av de tilstedeværende parters ønske - hvilket forsterker uforutsigbarheten i slike operasjoner. Militær makt aksepteres for å nå målet og anses, på tross av sin tvingende natur, som forskjellig fra krig. I realiteten er det imidlertid ofte full krig i alt foruten navnet. USAs operasjoner i Mogadishu, Somalia i 1993 kan tjene som eksempel på et slikt nivå. Det samme kan Australias samtidige håndhevelsesoperasjon i Baidoa, rett nordvest for Mogadishu. Sistnevnte er i motsetning til Somalia for øvrig ansett som en suksess, angivelig på grunn av australiernes mer helhetlige og sammensatte tilnærming.

Det høyeste intensitetsnivået i UO er full strid, og alle typer UO må være forberedt på at operasjonen kan havne her. Årsaken ligger i at byer er flyktige og ustabile og ofte fordrer at en rekke militære operasjoner utføres partallelt eller i rekkefølge – gjerne under samme oppdrag. Resultatet blir at det stilles store krav til personellets ferdigheter og deres evne til å takle raske overganger mellom ulike faser og operasjonsformer.^{39 40}

Rekkedal hevder at problemet med den tenkning og de teorier som har oppstått rundt *three block war* er at den primært har vært for taktisk og stridsteknisk fokusert. Han trekker paralleller til Nord-Irland, Grosjny, Gaza, Vestbredden og Irak og påpeker mangelen på løsning i konflikter som har vært preget av *three block war*. Han hevder at utfordringen fordrer en overordnet politisk fundert strategi for at vestlige styrker skal kunne operere i langvarige felttog der *three block war* eksisterer.⁴¹

Three-block war henspiller således på en situasjon der egne styrker må forvente stadig skiftende operasjonsmiljø, men hele tiden være forberedt på full strid.

Utfordringen blir å operere effektivt i et stadig skiftende operasjonsmiljø.

Full krig krever ofte robust utrustet personell støttet av stridskjøretøy og artilleri. Problemet er at en slik utrustning representerer et hinder i operasjoner preget av det

³⁷ JP 3-06 kap 2

³⁸ Krulak, Charles, skrev dette i en artikkel for National Press Club, Whashington D.C., 10 oktober 1997. Sitatet er hentet fra JP 3-06, s II-1

³⁹ Hills bruker ordet transitional, hvilket jeg i mangel av en norsk oversettelse har oversatt til evne til å takle raske overganger mellom ulike faser og operasjonsformer

⁴⁰ Hills, s 244

⁴¹ Rekkedal (2005), s 258-261

laveste intensitetsnivået, der åpenhet og kommunikasjon med befolkningen står sentralt. Spranget i intensitetsnivåer, oppgaver og ROEs krever personell som er meget godt utdannet: De skal åpent og tillitsfullt møte befolkningen og skape vennskap den ene dagen, mens de den andre dagen effektivt nedkjemper motstanderen i full krig.

Sammenfattet blir behovene som følger: En overordnet politisk strategi for hvordan man skal operere i et slikt operasjonsmiljø er nødvendig, inkludert ROEs som gir personellet mulighet til å agere innenfor de ulike intensitetsnivåer. Samtidig fordrer det personell med eksepsjonell personlig disiplin, fleksibilitet og situasjonsforståelse.

2.5 Den strategiske korporal

Uttrykket den *strategiske korporal* ble først introdusert av den samme general Krulak som jeg refererte til i beskrivelsen av *three-block war*. I et resonnement som også inkluderer *three-block war* gir han et innblikk i de økende utfordringer som møter personellet i U.S. Marines – spesielt i urbane områder:

Most importantly, these missions will require them to confidently make well-reasoned decisions under extreme stress -- decisions that will likely be subject to the harsh scrutiny of both the media and the court of public opinion. In many cases, the individual Marine will be the most conspicuous symbol of American foreign policy and will potentially influence not only the immediate tactical situation, but the operational and strategic levels as well. His actions, therefore, will directly impact the outcome of the larger operation; and he will become, as the title of this article suggests -- the *Strategic Corporal*.⁴²

JP 3-06 poengterer at UO spenner over alle nivåer av krig, og at nivåene opptrer mer integrert i hverandre. Taktiske handlinger får oftere strategiske effekter, og sammen med den økte kompleksiteten rundt fellesoperasjoner gir dette signifikante utfordringer for utøvelsen av operasjonell kunst.⁴³ Hills påpeker at UO medfører at taktiske aspekter får implikasjoner helt opp på sikkerhetspolitisk nivå, og vil med dette argumentere i mot de som oppfatter UO kun som et taktisk emne innenfor en større operativ kontekst.⁴⁴

Urbane miljøer har stor konsentrasjon av strategisk viktige installasjoner som ambassader, kirker, verneverdige bygninger, sykehus og liknende. Om de ikke er militært strategiske får ødeleggelsen av et slikt objekt likevel strategiske og politiske konsekvenser ved at den angripende part må stå til ansvar for de totale konsekvenser av sine handlinger, godt hjulpet av media som formidler budskapet. UO vil måtte gjennomføres i nærheten av strategisk viktige bygninger, og konsekvensene ved å gjøre feil forsterkes dermed som følge av byenes fysiske struktur. For flystyrker uttrykker Oberstløytnant Todd G. Kemper i USMC dette på følgende måte: "Nowhere else on the modern battlefield is there greater risk of a tactical-level event creating a strategic-level effect than in aviation urban operations."⁴⁵ Han underbygger sine påstander med å henvise til bombingene av den kinesiske ambassade i Kosovokrigen, samt angrepet på bryllupsfesten under Enduring Freedom. Begge var uplanlagte engasjementer utført på taktisk nivå av amerikanske kampfly og begge fikk uønskede strategiske konsekvenser.

UO utføres dermed i et operasjonsmiljø der de fysiske forhold og stridens tåke vanskeliggjør situasjonsbevissthet både hos den enkelte soldat og hos ledelsen. Fysiske forhold fører til en større spredning av egne styrker. Kommunikasjonsmulighetene for kommando og kontroll (K2) er begrenset, og enhver taktisk handling har potensiale for

⁴² Krulak, Charles (1999), "The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War", *Marine Corps Gazette*, January 1999, s 21

⁴³ JP 3-06, kap 2

⁴⁴ Hills, s 5

⁴⁵ Kemper, Todd G. (2004), *Aviation Urban Operations*, Air University Press, Alabama, s 33

å skape strategiske konsekvenser. Fordi taktiske hendelser som får positive strategiske konsekvenser ikke kan oppfattes som noe problem, tolker jeg følgende:

I UO bør man utnytte den strategiske korporals fordeler mens man reduserer ulempene. Utfordringene blir å redusere sannsynligheten for at en taktisk handling får uønskede strategiske konsekvenser samtidig som operasjonskonseptet tillater den enkelte å utnytte gunstige situasjoner.

Tekniske kommunikasjonsløsninger kan bedre muligheten for å utøve kommando og kontroll (K2). Alternativt kan militære midler som ikke begrenses av fysiske forhold benyttes. Flyger opplever ikke samme begrensning i kommunikasjon som en soldat inne i en bunker. Sitatet fra Kemper viser imidlertid at dette ikke er nok. Selv med gode kommunikasjonsmuligheter begår også flygere feil som får strategiske konsekvenser.

Krulak introduserer tre relevante utfordringer for den som vil sende *Marines* i en strid som vil påvirkes av *den strategiske korporal*: For det første bør man helt fra rekruttskolen velge ut og dyrke frem en korpsånd som gir personellet sunne verdier og holdninger i form av karakter og moral. For det andre må personellet gjennom en livslang læringsprosess bli profesjonelle i sitt yrke. For det tredje må det fokuseres på rett lederskap. I en tid da mange krever feilfrihet av sine ledere mener Krulak at dette må endres slik at man dyrker frem en kultur som gir "*freedom to fail*" and with it, *the opportunity to succeed*.⁴⁶

Slik jeg ser det er to forhold nødvendige for å få det lederskapet Krulak fremmer: Man trenger en innarbeidet oppdragsbasert ledelsesfilosofi som gjør det mulig og naturlig å ta initiativ, og man trenger politisk akseptans og forståelse for at feil forekommer.

Min tolkning er at dette står sentralt hos både Rekkedal og Hills når de begge fremmer behovet for et betydelig sterkere fokus på teoretisk og doktrinell tenkning rundt UO parallelt med at man setter UO inn i en høyere sikkerhetspolitisk kontekst.

Sammenfattet blir behovene som følger: Bedre kommunikasjonsmuligheter for å utøve K2 er ønskelig. Men behovene ligger primært i personellets mulighet til å ta initiativ og utnytte gunstige situasjoner. Oppdragsbasert ledelsesfilosofi blir sentralt. Dette setter store krav til personellets utdanning, trening og erfaring. De må beherske klassiske militære stridstekniske ferdigheter, men de må også ha et bredt perspektiv på egen rolle og kjennskap til konfliktens natur og den kulturelle situasjon man befinner seg i.

Minst like viktig er det at den konseptuelle forankring gjenspeiler *den strategiske korporals* utfordringer, og at det politiske nivå er inneforstått med og aksepterer den risiko som ligger som et uønsket, men reelt biprodukt av et operasjonskonsept som trolig gir stor mulighet for fremgang.

2.6 Kampflys roller i UO

Luftstyrkers bidrag til fellesoperasjoner kan grovt deles inn i fire roller - luftkontroll, informasjonsinnhentning, presisjonsengasjement og luftmobilitet.⁴⁷ Kampfly kan på generell basis utføre de tre første, og hensikten med dette kapitlet er å drøfte om alle disse tre roller er relevante for kampfly i UO.

Som nevnt tidligere vektla den fellesoperative amerikanske doktrinen for UO nødvendigheten av å dominere luftrommet over, og i umiddelbar nærhet av det urbane operasjonsområdet.⁴⁸ Det samme gjør den rene landmakt doktrinen FM 3-06: "Properly

⁴⁶ Krulak (1999), s 21

⁴⁷ FFOD, s 119

⁴⁸ JP 3-06, s III-18

planned and executed air and missile defense prevents air threats from interdicting friendly forces and frees the commander to synchronize maneuver and other elements of firepower.”⁴⁹ Når Rekkedal skriver at vestlige styrker ”alltid” forventes å ha luftoverlegenhet, indikerer han en ny trend med minkende oppmerksomhet rundt fordelene av å dominere luftrommet.⁵⁰ Alice Hills er bare en blant flere når hun i sin bok ved gjentatte anledninger omtaler luftmaktressurser uten å vektlegge nødvendigheten av å ha luftoverlegenhet over egne styrker. Dette kan bunne i at man ikke har møtt reell motstand i de siste operasjonene vesten har gjennomført, og at betydningen av luftromskontroll dermed glir inn i en institusjonell hukommelsessvikt. Man skal imidlertid ikke lenger tilbake enn gulfkrigen 1991, Bosnia 1995 og Kosovo 1999 for å minne om vestlige militære operasjoner der luftoverlegenhet ikke var en selvfølge. Generalmajor Norton A. Schwartz oppsummerer betydningen av å ha luftkontroll over operasjonsområdet med følgende sitat: ”Control of the air is key in that it allows us to maintain the initiative while denying our adversary freedom of action. It also serves as critical enabler for all other AirPower operations as well as friendly ground force freedom of maneuver.”⁵¹ Jeg tolker dermed at luftkontroll må anses som en reell kampflyoppgave også i UO fordi det sikrer egen bruk av luftrommet, og bidrar til økt bevegelsesfrihet og sikkerhet for egne styrker på bakken.

Informasjonsinnhentning er en støttefunksjon for helhetlig situasjonsforståelse. Luftmaktressurser bidrar til denne virksomheten hovedsakelig gjennom bruk av Unmanned Aerial Vehicle (UAV) som representerer lav risiko og høy utholdenhet, samt store etterretnings og informasjonsinnhentningsfly spesialdesignet for stor utholdenhet og kraftig og omfattende behandling av data. Er det da nødvendig å utsette flyger og kampfly for risiko ved å gi dem en informasjonsinnhentningsrolle når samme, eller bedre informasjon kan skaffes av luftmaktressurser spesialtilpasset for denne rollen?

Minst to forhold kan indikere behov for dette:

1) I en situasjon med knapphet på ressurser kan kampfly være eneste tilgjengelige luftmaktbidrag med mulighet for å skaffe informasjon. Et kampfly har mange sensorer hvis primære hensikt er å skaffe flyger situasjonsforståelse og bidra til effektiv og korrekt våpenlevering. Det ligger imidlertid en latent kapasitet i kombinasjonen flyger/sensorer til å bistå andre avdelinger med informasjon, og denne latente kapasiteten kan realiseres ved flere ulike sammenhenger.

2) Visse oppdrag krever at informasjonsinnhentningsplattformen er både bemannet, nære og i direkte kontakt med egne styrker. Som eksempel på sistnevnte kan nevnes en situasjon der amerikanske kampfly støttet bakkestyrker i forbindelse med nattlige bakkeoperasjoner sør av Bagdad i 2004. Kampfly lå i posisjon over amerikanske bakkestyrker og søkte etter motstandere både med kampflyets sensorer og ved pilotens bruk av egne nattbriller. Ved flere anledninger identifiserte piloter oppdukkende mål, og formidlet disse videre ved å belyse de infrarødt slik at bakkestyrkene fikk visuell kontakt via sine nattbriller. Motstanderne ble deretter engasjert av bakkestyrkene.⁵² Tilsvarende konsept er benyttet i forbindelse med eskorte av bakkestyrker, der kampfly undersøker det umiddelbare område i forkant av bakkestyrkers bevegelse. Kampfly

⁴⁹ Army Chief of Staff (2006), Field Manual (FM) 3-06 Urban operations, s 4-12

⁵⁰ Rekkedal (2005), s 252

⁵¹ Schwartz Norton A. (1999), *The Role of Aerospace Power in Joint Urban Operations*, Artikkel i Russell W. Glenns, *The City's Many Faces*, Appendix C, s 59, hentet 29 nov 2007 fra internet http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF148/CF148.appc.pdf

⁵² Belote, Howard. (2006), ”Counterinsurgency Airpower”, *Air & Space Power Journal*, vol 20, nbr 3, Fall 2006

bidrar således til å øke bakkestyrkers situasjonsforståelse og bedre deres sikkerhet gjennom en taktisk informasjonsinnhentningsrolle (TIR).

Disse forhold viser at det kan være behov for kampfly i informasjonsinnhentningsrollen. Kampflys fleksibilitet gir samtidig muligheten til å løse flere roller samtidig, og slik sett kan informasjonsinnhentningen kombineres med for eksempel nærstøtte til egne styrker. Informasjonsinnhentning anses derfor relevant rolle for kampfly i UO.

Presisjonsengasjement, ofte i forbindelse med Close Air Support (CAS), er den rollen som oftest forbindes med kampfly i UO. Det er også den mest omdiskuterte. Rekkedal indikerer at sprengkraften i styrbare flybomber er for stor, at treffsannsynligheten på 10 meter er for dårlig, og argumenterer for at artilleriet bør være hovedleverandør av den indirekte ilden.⁵³ Mary Kaldor er sterkt kritisk til kampfly, og hevder den spektakulære og dramatiske luftbaserte bombing er et klumsete instrument som forårsaker mange sivile tap uten evne til å influere eller kontrollere realitetene på bakken.⁵⁴ Alice Hills er litt mer nyansert, og hevder at luftbasert presisjonsengasjement utvilsomt er en effektiv måte å engasjere punktmål, men at vanskeligheter i blant annet identifisering, kollateral skade og faren for *blue on blue*⁵⁵ fratrar luftmakt mange av dens fordeler.⁵⁶

Anthony H. Cordesman hevder på sin side at de som ignorerer luftmakts rolle i UO er frakoplet virkeligheten. Han hevder at luftbasert presisjonsbombing i kombinasjon med presisjonsartilleri også i fremtiden vil bli benyttet i tett befolkede områder der egne styrker utøver nærkamp med motstanderen. Han begrunner påstanden med å referere til Pentagon som baserer sine ROEs på at styrkebeskyttelse prioriteres fremfor minimering av sivile tap og kollateral skade.⁵⁷ Cordesmans uttalelser får sterk støtte fra major Craig McCarty i USAF. I 2007 gjennomførte han en komparativ analyse mellom artilleriets og kampflyets presisjonsvåpensystemer med hensikt å vurdere deres relevans for UO. I en grundig analyse av de to systemers effekt, rekkevidde, risiko, reaksjonstid, utholdenhet, treffsikkerhet og fleksibilitet konkluderer han: "The research indicated that neither fixed-wing nor FA systems alone provide the optimal mix of capabilities for urban JFS. However, the systems' strengths can complement each other if used together."^{58 59}

På tross av at andre omgang i Fallujah november 2004 av noen anses som UO "light" på grunn av nesten total mangel på sivile, kan omfanget av de alliertes luftinnsats over byen likevel forsterke Cordesmans og McCartys påstand. Kampfly i nærstøtterolle, utstyrt med presisjonsbomber lå stablet i luftrommet over byen, ventende på å engasjere mål som støtte til bakkestyrkene. Tettheten av luftstyrker førte til et behov for en egen luftkontroll-celle dedikert spesielt for luftkontroll av allierte flystyrker over Fallujah.⁶⁰

Jeg tolker Cordesmans fokus på Pentagons ønske om å beskytte eget personell, McCartys konklusjon om kampfly og artilleri som komplementære ressurser, kombinert med den dokumenterte høye graden av anvendelsen av kampfly over Fallujah som

⁵³ Rekkedal (2005), s 254-255

⁵⁴ Kaldor, s 3

⁵⁵ Hills bruker det engelske begrepet *fratricide*, mest kjent som *blue on blue*, hvilket betyr at man engasjerer egne styrker.

⁵⁶ Hills, s 75

⁵⁷ Cordesman, Anthony H. (2003), *Iraq War Note: The True Nature of Urban Warfare*, Center for Strategic & International Studies, Washington DC, s 1, henter fra internett 30 nov 2007, adr: http://www.csis.org/media/csis/pubs/030330_warnote.pdf

⁵⁸ McCarty, Craig A. (2007), *Urban Joint fire support: Air Force fixed-wing and Army Field artillery precision munitions capabilities for Urban Operations*, Fort Leavenworth, Kansas, s 67, hentet fra internett 4 des 2007 på adresse: <http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA471393&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>.

⁵⁹ McCarty bruker forkortelsen FA for Field Artillery. Det norske uttrykket er: Feltartilleri.

⁶⁰ Belote, s 58-59

tilstrekkelig grunnlag for å anta at kampfly vil ha en presisjonsengasjementsrolle (PER) også i fremtidige UO.

Med dette anses både luftkontroll, informasjonsinnhentning og presisjonsengasjement som relevante kampflyoppgaver i UO.

2.7 Sammenfatning

I dette kapitlet har jeg først diskutert fem særpregende forhold ved UO som er sentrale i de tre hovedkildenes litteratur om UO. Gjennom en diskusjon av hvert forhold har jeg identifisert tilhørende utfordringer og behov.

UO preges av *fysiske forhold* som sterkt påvirker eget operasjonsmønster. Disse forhold reduserer den vestlige fordelen av teknologisk forsprang, noe som gir potensielle motstandere en relativ fordel. Operasjonsmiljøet preges av at man må ta *hensyn til sivilbefolkningen*, samtidig som UO medfører økt risiko for *tap av egne styrker*. Fordi striden over korte avstander kan befinne seg på forskjellig intensitetsnivå vil personellet oppleve at deres oppgaver kan svinge fra polisiære oppgaver til full strid på samme oppdrag. Fenomenet blir kalt *three block war*. Dette spennet av intensitetsnivåer komplisert ved at nivåene opptrer mer integrert i hverandre og urbane områders høye forekomster av sensitive bygninger fører til at hver enkelt soldats handlinger lettere får strategisk effekt – *den strategiske korporal*.

Når man engasjerer seg i UO er utfordringene å oppnå fremgang i egne operasjoner mens man samtidig tilpasser sitt operasjonsmønster etter de fysiske forhold og unngår at egne handlinger forårsaker unødig skade. Man må identifisere de stridende blant folkemengden, og beskytte de sivile samtidig som man holder egne tap nede. Man skal operere effektivt i et stadig skiftende operasjonsmiljø, utnytte gunstige situasjoner og minimere muligheten for at egne handlinger får uønskede strategiske konsekvenser.

Behovene spenner over alle nivåer; Økt evne til kortholdsstrid, forbedrede logistisk støtteapparat, våpen som er forenlige med akseptert kollateralt skadeomfang, fortsatt fokus på fellesoperasjoner der fokuset ligger på infanteriets operasjoner, samt økt bruk av spesialstyrker som kompensering for reduserte teknologiske løsninger er eksempler på taktiske behov. God evne til combined arms og fellesoperasjoner, oppdragsbasert ledelse, operasjonskonsept som ivaretar effektive operasjoner over skiftende intensitetsnivåer og en doktrinell forankring som gjenspeiler UOs utfordringer er eksempler på operative og militærstrategiske behov. Politisk er det viktig at man innser at UO medfører et dilemma der man må veie egen fremgang opp mot økt risiko for tap av sivile liv, tap av egne liv, kollateral skade og uønskede strategiske konsekvenser.

Fra diskusjonen kan man videre tolke at luftkontroll, informasjonsinnhentning og presisjonsengasjement er relevante roller for kampfly i UO. Luftkontroll kan tolkes som en nødvendig rolle på tross av at denne rollen får lite oppmerksomhet i diskusjonen om bruk av luftmakt i UO. Informasjonsinnhentning er en rolle som i økende grad er aktuell for kampfly, ikke minst som nærstøtte til bakkestyrker i en taktisk informasjonsinnhentningsrolle (TIR). Kampflys bidrag i en presisjonsengasjementsrolle (PER) i UO er omdiskutert, men diskusjonen i denne oppgaven viser at det er stor sannsynlighet for at kampfly vil bli benyttet i denne rollen også i fremtidige UO.

Som følge av dette vil de neste to kapitler ikke fokusere på om, men i hvilken grad norske kampfly kan bidra i UO.

3 ANALYSEINSTRUMENT FOR KONSEPTUELLE FAKTORER

Konseptuelle faktorer har sitt utspring i uttrykket stridsevne. Forsvarets fellesoperative doktriner (FFOD) beskriver stridsevne som militære styrkers kampdyktighet og evne til å lykkes med sine operasjoner, og består av overlappende konseptuelle, moralske og fysiske faktorer som utøver gjensidig og forsterkende påvirkning av hverandre.⁶¹ Konseptuelle faktorer er dermed en integrert del av stridsevne og beskrives som:

De konseptuelle faktorene handler om hvordan Forsvaret best kan benytte sine egne ressurser for å oppnå målsettingene. De omfatter erfaringer og tenkning om dagens og fremtidens operasjoner, og er nedfelt i doktriner og konsepter som ligger til grunn for en felles forståelse av hvordan striden skal føres. Fleksibilitet på dette området betyr blant annet å utvikle operasjonskonsepter og organisasjoner som legger forholdene til rette for situasjonstilpasset opptreden og problemløsning.⁶²

Dersom man skal bidra med kampfly i UO er det relevant for ens stridsevne at det finnes et konseptuelt grunnlag for hvordan man skal benytte kampfly i denne operasjonstypen. Det må med andre ord finnes en *tenkning* rundt og *erfaring* i bruk av kampfly i UO. Denne tenkningen og erfaringen må videre være nedfelt i *konsepter* og *doktriner* dersom man skal oppnå en felles forståelse av hvordan kampfly skal utnyttes. Tenkning, erfaring, konsepter og doktriner representerer således de konseptuelle enkeltfaktorer, og vil i dette kapittelet diskuteres hver for seg.

Diskusjonens hensikt er å utvikle en forståelse av hva de konseptuelle faktorer innebærer, men det viktigste er å utvikle et sett med måleindikatorer med tilhørende gradert skala for hver faktors måloppnåelse. Resultatet blir et analyseinstrument bestående av kriterier på hva som kvalifiserer til lav, middels eller høy grad av samsvar med de urbane fellesfaktorens utfordringer og behov. Denne graderte skala benyttes i neste kapittel når de konseptuelle faktorer settes opp mot de urbane fellesfaktorer for å analysere hvorvidt det finnes et norsk konseptuelt grunnlag for å benytte kampfly i UO.

3.1 Konsepter

Hva er et konsept? I norsk ordbok defineres konsept som er et utkast, en kladd til et skriftlig arbeide, alternativt plan for utvikling av et produkt.⁶³ Antulio J. Echevarria II uttrykker et litt annet syn. Han skriver at "operational concepts occupy the intellectual space between doctrine and vision and help convert desired capabilities (vision) into something practicable (doctrine),"⁶⁴ og indikerer et mer prosessrettet syn. Dette er mer i overensstemmelse med den betydning Forsvarsdepartementet legger i uttrykket. De ga i 2005 ut *Styrke og relevans – strategisk konsept for forsvaret*. Hovedtrekkene i konseptet er at det "angir det sikkerhets- og forsvarpolitiske grunnlaget for Forsvarets operative virksomhet, og skal derigjennom tjene som et overordnet styringsverktøy. Dokumentet omfatter således den politiske basis for utviklingen av Forsvarets doktriner og operative virksomhet."⁶⁵ Konseptet blir dermed styrende, og setter samtidig rammer ved at "Forsvarets doktriner må utvikles i samsvar med det strategiske konseptets innhold, og

⁶¹ FFOD, s 68-69

⁶² FFOD, s 68

⁶³ Dokumentasjonsprosjektet (2007), Norske ordbøker, Kunnskapsforlaget, elektronisk ordbok på internett, adr: <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=konsept&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&renset=j>, hentet 27 november 2007.

⁶⁴ Echevarria II, Antulio J. (2001), Rapid decisive operations: An assumptions-based critique, Strategic Studies Institute, US Army War College, s 2, hentet fra internett: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2001/rapid.pdf>

⁶⁵ *Styrke og relevans*, s 13

reflektere helheten i oppgavespekteret og de utfordringer Forsvaret må være forberedt på å kunne møte.”⁶⁶ Konseptets gyldighet er tre år, men kan oppdateres ved behov.⁶⁷

Hva skal man legge i uttrykket styring? Benytter man ordbokens ”plan for utvikling av et produkt”, vil styring kunne samsvare med en slags plan. Skjeler man mot Echevarria kan uttrykket tolkes mer i retning av en visjon. Men planer og visjoner kan endres på sin vei mot målet. Konseptets gyldighet er på bare tre år, mens de forhold konseptet påvirker strekker seg over en betydelig lengre tidsperiode. Dermed kan styring tolkes som et uttrykk for en momentær og grov retningsangivelse, der høyre og venstre begrensning defineres av de rammer som konseptet formidler. Dermed blir kun rammene absolutte, mens styringen har mer veiledende karakter.

For denne oppgave defineres høy grad av konsepters tilpasning til UO som en situasjon der det fra sikkerhets- og forsvarspolitisk hold eksisterer en rasjonell oppfatning av de utfordringer og behov som gjelder for UO. Dette krever at de urbane fellesfaktorens utfordringer og behov samsvarer med den styring-, og forankres innenfor den rammen som settes av det strategiske konsept. Middels grad av doktrinell tilpasning defineres som en situasjon der de urbane fellesfaktorens utfordringer og behov ikke nødvendigvis samsvarer med konseptets styring, men de kan forankres innenfor den rammen som settes av konseptet. Lav grad av konsepters tilpasning - og underkjent - defineres som en situasjon der en eller flere av de urbane fellesfaktorens utfordringer og behov kommer i konflikt med konseptets rammer.

3.2 Doktriner

Amerikanerne definerer doktrine som ” Fundamental principles by which the military forces or elements thereof guide their actions in support of national objectives. It is authoritative but requires judgment in application.”⁶⁸ Dette autoritative aspektet er i tråd med DokLuft, som på tross av at den hevder at den også vil være normativ og ”forutsettes brukt med fornuft og omtanke”,⁶⁹ har en sterkt autorativ karakter ved at den angir grunnleggende retningslinjer, og ”styrer utdanning, trening, materiellanskaffelser, organisasjonskultur og anvendelse i en nasjonal ramme.”⁷⁰ FFOD har et langt større normativt preg der de vil fremme kulturutvikling med vekt på formidling av de ideer, verdier og holdninger som skal prege den militære organisasjonen.⁷¹

Til forskjell fra USA, definerer ikke norske doktriner hva de legger i uttrykket doktrine. Det er heller ingen internasjonalt akseptert formell definisjon av begrepet. Rekkedal gjør en beskrivelse av en doktrine uten å avgrense innholdet i form av en definisjon:

En doktrine kan ses på som en profesjons fellesoppfatning (her Forsvarets) av hvilke prinsipper som skal gjelde for føring av strid, hvordan en skal opptre og hva som skal være normal praksis. Dette vil påvirke hvordan så forskjellige faktorer som taktikk, teknikk og prosedyrer, lokale taktiske direktiver, rules of engagement (ROE), trening/utdannelse, analyser, felttogsplanlegging og strategi blir utformet; selv om ingen av disse begrepene i seg selv er selve doktrinen. Doktrinen skal, i det minste teoretisk, styre utviklingen av taktikken, teknikk og prosedyrene som til sammen utgjør hovedmengden av [...] det grunnlag som skal være tilgjengelig for alle offiserer tilhørende den aktuelle forsvarsgren.⁷²

⁶⁶ Styrke og relevans, s 13

⁶⁷ Styrke og relevans, s 5

⁶⁸ Department of Defense (2001), *Joint Publication 1-02*, Dictionary of Military and Associated Terms, s169

⁶⁹ DokLuft, s 9

⁷⁰ DokLuft, s 9

⁷¹ FFOD, s 7

⁷² Rekkedal, Nils Marius (2001), *Moderne krigskunst*, Stockholm, Forsvarshögskolan, s 373

Med uttrykk som ”prinsipper som skal gjelde” og ”styre utviklingen av” legger Rekkedal seg på et mer autorativt plan. Han legger vekt på at det bør eksistere en felles oppfatning av en operasjons gjennomføring hos det personellet som skal samarbeide om den. Slik jeg tolker Rekkedal betyr dette at selv om forsvarsgrenvise doktriner setter et felles grunnlag for den aktuelle forsvarsgren, må de forsvarsgrenvise doktriner samtidig harmonere med hverandre for at det fellesoperative aspektet skal ivaretaes.

Det interessante i denne sammenheng er at det gis inntrykk av at doktriner setter et top-down perspektiv, der utvikling skjer innenfor på forhånd uttenkte rammer og prinsipper. Når Rekkedal sammenfatter mange doktriners felles budskap om at de skal styre utviklingen innebefatter dette ganske store krav til en doktrine: Dersom doktrinen setter klare, detaljerte rammer må den være meget forutseende og omfatte alle eventualiteter ellers begrenser den utviklingen. Alternativt må doktrinen være åpen og generell slik at det meste av utviklingen kommer til å skje innenfor doktrinens rammer, men da er styringen mindre detaljert. FFOD kan tjene som eksempel på sistnevnte.

Men, siden erfaring skal nedfelles i doktriner kan det virke som om det også er rom for et bottom-up perspektiv på utviklingen av doktriner. Dermed kan det være grunnlag for å samle erfaring fra operasjoner som ikke omfattes av doktrinen, for så i etterkant å forankre disse erfaringene doktrinelt. I så fall vil man miste fordelene med en felles forståelse gitt i et samlende dokument som en doktrine representerer. På den andre siden kan det medføre at den kommende oppdateringen eller nyutviklingen av en doktrine baserer seg på bedre grunnlag enn hva tilfelle ville vært uten erfaring.

Dermed kan jeg i denne oppgaven ikke sette et entydig krav om at UO må ha en åpenbar plass i det doktrinelle grunnlaget. Men det er viktig at UOs utfordringer og behov ikke inneholder elementer som er i strid med gjeldende doktriner. Og det er viktig at gjeldende doktriner ikke divergerer i sin oppfatning av de samme utfordringer og behov. De normative elementer av doktrinegrunnlaget bør bidra til forståelse for de utfordringer og behov som eksisterer for de utskilte enkeltfaktorene for UO, og de autorative elementer av doktrinen bør styre utviklingen i en retning som er forenlig med de samme utfordringer og behov.

For denne oppgave defineres høy grad av doktrinell tilpasning til UO som en situasjon der Forsvarets personell har en felles oppfatning av UOs utfordringer og behov. Dette krever at UO er omtalt og beskrevet som et fellesoperativt konsept i doktrinene, og at innholdet samsvarer med de urbane fellesfaktorers utfordringer og behov.

Middels grad av doktrinell tilpasning defineres som en situasjon der de urbane fellesfaktorers utfordringer og behov ikke nødvendigvis har samme fokus som doktrinens innhold, men de behandles i doktrinen - og faller innenfor de doktrinelle rammer. Det er ikke nødvendig at UO er omtalt som et eget konsept.

Lav grad av doktrinell tilpasning – og underkjent - defineres som en situasjon der en eller flere av de urbane fellesfaktorers utfordringer og behov ikke er forenlig med Forsvarets doktrinegrunnlag, hvilket fører til at Forsvaret ikke kan gjennomføre UO.

3.3 Tenkning

Hva forstår vi med tenkning rundt UO?

Andrew M. Colman skriver i "A Dictionary of Psychology" at tenkning er en handling eller prosess med ideer og tanker, og inkluderer fornuftsskaping, problemløsning, å ta avgjørelser, å forme mentale modeller samt å vurdere kunnskap, tro og meninger.⁷³

Major og filosof Harald Høiback ved Forsvarets stabsskole (FSTS) trekker sterke paralleller mellom tenkning og kunnskap, og inndeler grovt i formell, akademisk godkjent kunnskap og allmenn, folkelig kunnskap. Sistnevnte kan finnes på for eksempel operatørnivå, hos brukere, og i sammenhenger der aspekter vedrørende UO drøftes. Den allmenne kunnskapen overlapper til en viss grad med begrepet erfaring.⁷⁴

Oberstløytnant Magnus Eriksson ved FSTS forteller at de under utarbeidelsen av FFOD benyttet begrepet tenkning som en løst oversatt variant av det engelske uttrykket "approach". Forskjellen er at man i FFOD skal forstå tenkning som en høyere abstraksjonsgrad enn konseptualisering, men med en mindre handlingskomponent enn "approach." Tenkning er dermed brukt som forklaring på noe som skal komme inn i menneskenes hode og forstås, ikke bare pugges og aksepteres slik man kanskje tidligere har tilnærmet seg doktriner.⁷⁵

"Det vi først og fremst skal med tenkningen og undervisningen er å utvikle et begrepsapparat" sier Nils Naastad, førsteamanuensis ved Luftkrigsskolen.⁷⁶ Med dette indikerer han tenkningens iterative element, samtidig som han kombinerer både Colmans, Høibacks og Erikssons oppfatning av begrepet tenkning. Felles begrepsapparat danner en plattform for forståelse, videre diskusjon og utvikling av emnet i en iterativ syklus. Det tilgjengelige begrepsapparat benyttes i forbindelse med struktureringen og videreformidlingen av den ervervede kunnskap.

"Tenkningen rundt produksjonen av FFOD har blant annet bestått i at vi har trukket ut elementer av andre lands doktriner og konsepter, for således å sette dem sammen til en form vi finner best egnet til det norske Forsvaret" sier Eriksson, og visualiserer hvordan tenkningen kan appliseres når man utarbeider en doktrine.⁷⁷ Tilsvarende kan tenkning rundt UO gjennomføres uten at man selv har direkte erfaring i UO. Tenkningen kan med fordel benytte andre lands erfaringer, begrepsapparat og skrevne kilder rundt området fordi dette gir et bredere grunnlag, og fordi det kognitive domenet ikke trenger å begrenses av mangelen på nasjonale erfaringer.

Tenkning rundt UO blir således en mental prosess som har til hensikt å modellere UO for å kunne behandle disse operasjoner effektivt i forhold til norske ambisjoner, planer, mål og ønsker. Målet blir å benytte denne tenkning rundt UO til fornuftsskaping, problemløsning, og til å ta avgjørelser. Grunnlaget for denne prosessen legges ved norske krigs- og stabsskoler, der kunnskap om UO drøftes, formes, videreutvikles og spres gjennom en akademisk prosess som bidrar til å forme et nytt begrepsapparat. For å analysere hvorvidt det finnes tenkning rundt UO i Norge vil jeg derfor analysere i hvilken grad Forsvarets krigs- og stabsskoler underviser i UO.

For denne oppgaven defineres høy grad av tenkning rundt UO som en situasjon der Forsvarets krigs- og stabsskoler underviser et helhetlig synssett på UO. Middels grad av tenkning eksisterer dersom man underviser i alle aspekter vedrørende UO – uten å gjøre dette i en helhetlig sammenheng. Lav grad defineres som en situasjon der det kun undervises i deler av de forhold som preger UO.

---

⁷³ Colman, Andrew M. (2006) *A Dictionary of Psychology*. Oxford University Press. Fra internet 25 mars 2008 på: <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t87.e8410>

⁷⁴ Høiback, Harald, intervju med forfatter 21 januar 2008

⁷⁵ Eriksson, Magnus, intervju med forfatter 31 januar 2008

⁷⁶ Naastad, Nils, e-mail korrespondanse med forfatter 29 nov 2007

⁷⁷ Eriksson Magnus, intervju med forfatter 31 januar 2008

3.4 Erfaring

Hva kreves for å kunne si at man har relevant erfaring for UO? Erfaring kan bety så mangt. Må man ha egne erfaringer, eller kan man lære av andre?

Man kan lære av andres erfaringer, men da blir det ikke lenger erfaring– men tillært kunnskap gjennom en teoretisk tilnærming. I denne oppgaven anser jeg derfor kun egne erfaringer som relevante dersom man skal kunne påkrevne å ha erfaring innenfor UO.

Det kan videre sies å være to variabler som definerer ens totale erfaring: Den første består av i hvilken grad man har helhetlig erfaring. Helhetlig erfaring består i at man har erfaring i et totalt konsept – at man som land gjennomfører, eller er delaktig i hele prosessen rundt planlegging og gjennomføring av UO. Deltakelse i en koalisjon som gjennomfører UO anses i denne sammenheng som tilstrekkelig. Alternativt kan man operere med erfaring som er stykkevis og delt – på en slik måte at fragmentene sammen kan lappes sammen til et konstruert hele. Med det menes at man for eksempel har erfaring i CAS fra en operasjon, luftkontroll fra en annen og konvoistøtte fra en tredje operasjon – der ingen av disse operasjonene har vært utført som en helhetlig UO. Dette er ikke like ideelt, spesielt fordi den manglende helheten kan føre til at kritiske områder ubevisst utelates i erfaringsbanken. Erfaringen anses likevel verdifull.

Den andre variabelen kan sies å bestå i at erfaringer skilles i reell erfaring fra UO, eller simulert erfaring i forbindelse med trening på UO. USA er et land som har mye reell erfaring med kampflyoperasjoner. Samtidig fokuserer de sterkt på å utvikle realistisk simulert erfaring. USAF har flere skvadroner med CAS som hovedoppdrag. For flere av disse skvadronene er øvelse *Red Flag*, en toneangivende og realistisk øvelse luftkamp og selvstendig bombing i Nevada ørkenen hittil ansett som det ypperste en kampflyger kan få av trening før deployering til en krigssone, byttet ut med *Green Flag* – en fellesoperativ CAS øvelse i liknende størrelsesorden.⁷⁸ Green Flag gir simulert erfaring for kampflygere i CAS og PGM levering.⁷⁹ Her har man bygget inn målområder som skal simulere forholdene man vil møte i en urban setting. Sjefen for Air Combat Command (ACC), General Ronald E. Keys setter denne treningen i sammenheng med nyervervede erfaringer ved å påpeke to årsaker til ACCs fokus på Green Flag: "One, we're going to change the focus of what do you go to in order to get ready to go to Iraq and Afghanistan. And then in these particular exercises, we're doing urban operations."⁸⁰ USMC på sin side ferdigstiller i 2008 første del (200 bygninger) av et urbant treningssenter som skal innebefatte 1500 bygninger til bruk for høyrealistisk fellesoperativ trening.⁸¹ Fritz and Hermsmeyer konkluderer med å påpeke målet for denne treningen: "Realistic training in urban environments will instill the importance of minimizing risk to affected populations and damage to civilian infrastructure."⁸²

Realistisk trening er bra, og gir det mest solide grunnlag for en soldat som skal ut på reelt oppdrag. Etter avsluttet oppdrag kan det imidlertid synes som at man vektlegger

⁷⁸ Lyngfjell, Geir Olav, intervju med forfatter 15 nov 2007. Lyngfjell er tidligere utvekslingsflyger i en USAF F-16 skvadron ved Hill AFB med CAS som hovedoppdrag.

⁷⁹ Keebaugh, Tonya and Edwards, Travis (2006) *Air Warrior transforms into new Green Flag*
http://www.af.mil/news/story_print.asp?storyID=123028387

⁸⁰ Keys, Ronald, kvotert fra Air Force Association, *Four Star Forum*, Air Force Association Air and Space Conference, Washington, DC, September 26, 2006, Hentet fra internett 20 nov 2007 på adresse:
http://www.afa.org/media/scripts/conf2006_4StarForum.asp

⁸¹ Weirauch, Chuck (2006), "Military Operations on Urban Terrain", *Military Simulation & Training*, nr 5/2006

⁸² Fritz, Oliver and Hermsmeyer, Gregory A. (2007), *The U.S. Air Force and Stability Operations Transformation*, Artikkel i utgave 47 av *Joint Force Quarterly*, hentet fra internett 20 nov 2007 på adresse: http://www.ndu.edu/inss/Press/jfq_pages/editions/i47/29.pdf

erfaringene fra det reelle oppdraget mest. Dette er i tråd med Norges forsvarssjef Sverre Diesens oppfatning, som i forbindelse med beskrivelsen av erfaringer fra norske spesialtroppers erfaringer fra Afghanistan uttrykker følgende: "Det er imidlertid her vi nå opererer under forhold og med oppdrag som ligger nærmest opp til krigshandlinger, og hvor vi derfor kan hente noen av våre viktigste erfaringer."⁸³ For denne oppgaven vil jeg derfor utgå fra at reell erfaring er viktigere enn simulert erfaring.

Som måleindikator for analysen av i hvilken grad kan det sies å eksistere norsk erfaring i UO vurderer jeg Norges relevante erfaringer ut fra en skala der helhetlig og reell erfaring anses mer kvalifiserende enn fragmentert og simulert erfaring.

For denne oppgaven defineres høy grad av erfaring for UO som en situasjon der Forsvarets kampflygere har helhetlig og reell erfaring fra UO.

Middels grad defineres som en situasjon der man verken har reell helhetlig erfaring i UO, og/eller ikke har reell erfaring i alle urbane fellesfaktorerers utfordringer og behov. Det som kreves er at man har simulert erfaring i alle de utfordringer og behov som fremkommer av de urbane fellesfaktorer – og som er relevante for kampflygere.

Lav grad - og underkjent - defineres som en situasjon der kampflygerne komplett mangler simulert eller reell erfaring i en eller flere av de urbane fellesfaktorer.

3.5 Sammenfatning

Gjennom kapittelet har jeg drøftet de konseptuelle enkeltfaktorer atskilt. Hensikten har vært å skape et analyseinstrument som bidrag til neste kapittels analyse om Norges konseptuelle grunnlag for å bidra med kampfly i UO.

Som et grunnlag for å omtale UO i konsepter og doktriner må en tenkning rundt UO gjennomføres. Jeg vil analysere hvorvidt det finnes en norsk tenkning rundt UO ved å studere hvorvidt dette er en del av norsk militær undervisning.

Hvorvidt det finnes norsk erfaring i UO baseres på hvilke krav man setter for å kunne si at man har erfaring. For denne oppgaven anses helhetlig og reell erfaring mer relevant enn fragmentert og simulert erfaring.

Tenkning og erfaring rundt UO danner grunnlaget for forankring av UO i eventuelle konsepter og/eller doktriner. Konsepter står i denne sammenheng over doktriner. Denne oppgave bygger på en forutsetning om at Forsvaret får best uttelling for et bidrag med kampfly i UO dersom både konsepter og doktriner omhandler UO.

Skulle konsepter og/eller doktriner ikke omtale verken UO eller de utfordringer og behov som følger i kjølevannet av de urbane fellesfaktorene tolkes norsk deltakelse med kampfly i UO som fortsatt mulig – men som en uheldig og temporær kriseløsning, og da helst i allianse med et land som har et konsept eller en doktrine for UO.

Dersom UOs utfordringer og behov faller utenfor konseptets eller doktrinenes rammer vil det konseptuelle grunnlaget underkjennes fordi oppdraget ikke kan gjennomføres innenfor gitte rammer. Uten kampflygererfaring som dekker utfordringer og behov anses muligheten for å benytte dem i UO som uaktuell - og grunnlaget underkjennes. Lav grad av tenkning har mer langtrekkende konsekvenser, og anses ikke å underminere oppdrag på kort sikt. Lav grad av tenkning anses dermed som uheldig, men vil ikke medføre at forswarets konseptuelle grunnlag for bruk av kampfly i UO underkjennes.

---

⁸³ Diesen, Sverre (2007), *Status og utfordringer i Forsvaret*, Foredrag i Oslo Militære Samfund 26. november 2007, hentet fra internett 28 mars 2008, adr:
<http://www.oslomilsamfund.no/foredrag/2007/2007-11-26%20Forsvarssjefen.html>

4 ANALYSE

Denne oppgaven går ut fra en påstand om at det i nær fremtid kan bli aktuelt å vurdere norske kampflys mulighet for å bidra i UO. Finnes det et konseptuelt grunnlag for en slik deltakelse? I dette kapittelet vil de fragmenterte hjelpespørsmål stilt innledningsvis besvares gjennom at hvert spørsmål danner utgangspunkt for en analyse der de urbane fellesfaktorer analyseres opp mot de måleindikatorer som ble utviklet i kapittel 3. For konsepter, doktriner og tenkning fokuserer analysen på Forsvarets felles grunnlag. For kapittelet om erfaring reduseres fokuset på det felles grunnlaget til fordel for fokus på norske kampflygeres erfaring. Dreiningen i fokus har sitt utspring i oppgavens hensikt som er å undersøke det konseptuelle grunnlaget for bruk av nettopp kampfly i UO.

4.1 Konsepter

Forsvarets strategiske konsept ”angir de sikkerhets- og forsvarspolitiske rammer for Forsvarets doktriner og den operative virksomheten i Forsvaret, og utgjør således basis for denne delen av Forsvarets samlede virksomhet.”⁸⁴ Fordi *Styrke og relevans* representerer regjeringens helhetlige strategiske konsept anses dokumentet dekkende som grunnlag for å analysere i hvilken grad Norges strategiske konsept ivaretar de utfordringene som representeres av UO.

Styrke og relevans gir ved første øyekast lite konkrete innspill til denne analyse. Konseptet omtaler verken forsvarsgrener eller operasjonstyper, og det er således vanskelig å se hvordan det kan bidra til å bedømme om kampfly bør benyttes i UO. På den andre side formulerer konseptet de brede linjer og formidler den visjon som er nødvendig for å indikere forsvarets fremtidige retning uten å låse seg for sterkt i konkrete løsninger. Med denne visjonære funksjon kan konseptet brukes som en sjekkliste for å undersøke hvorvidt forsvarret på generelt nivå kan gjennomføre UO innenfor de sikkerhetspolitiske rammer formet i *Styrke og relevans*.

Med dette som utgangspunkt vil jeg i dette kapittelet analysere hvorvidt de fem tidligere utledede og særpregende faktorer for UO kan forankres innenfor *Styrke og relevans*. Dette kapittel skal analysere og svare på fragmentert hjelpespørsmål (1):

Til hvilken grad er forsvarrets strategiske konsept tilpasset UOs utfordringer og behov?

4.1.1 Fysiske forhold

Nye sikkerhetsutfordringer og nye typer væpnede konflikter etter slutten på den kalde krigen har ført til økt vekt på samfunnssikkerhet. Samfunnssikkerhet dreier seg om å ivareta sivilbefolkningens trygghet og sikre sentrale samfunnsfunksjoner og viktig infrastruktur mot angrep og annen skade i situasjoner der statens eksistens som sådan ikke er truet.⁸⁵

Styrke og relevans fokuserer her på å ivareta og sikre både service og fysisk infrastruktur tidligere beskrevet i kapittel 2.1. På lik linje med Alice Hills fremmer de nytten av at befolkningen beholder denne infrastruktur på tross av krigens følger.⁸⁶ Dette samsvarer med den ene av de to hovedutfordringene for fysiske forhold, nemlig å unngå utilsiktet skade. Den andre hovedutfordringen, representert ved at det fysiske terrenget setter sterke føringer på ens eget operasjonsmønster blir ikke omtalt i *Styrke og relevans*. Tvert i mot fokuserer konseptet på faren ved spredning av våpensystemer med lang rekkevidde, missilteknologi og masseødeleggelsesvåpen inkludert

⁸⁴ *Styrke og relevans*, s 5

⁸⁵ *Styrke og relevans*, s 6 og 11

⁸⁶ Hills, s 199

leveringsmidler.⁸⁷ Dette er motsatt av de realiteter man opplever i UO der konvensjonell krigførings langvarige fokus på rekkevidde og slagkraft kolliderer med UOs behov for nærstrid, og våpen med mindre og mer presis slagkraft.

Selv om fokus kun kan relateres til en av de fysiske forholds hovedutfordringer er det ingen forhold i *Styrke og relevans* som hindrer forsvaret i å gjennomføre operasjoner med de utfordringer og behov som UOs fysiske miljø medfører. Tvert i mot hevder konseptet at forsvarets styrker ”må kunne operere i et komplekst stridsmiljø og være innrettet mot å kunne håndtere et bredt og sammensatt risikobilde.”⁸⁸

Jeg anser dermed at de utfordringene som ligger i UOs fysiske forhold kan løses innenfor forsvarets strategiske konsept, og der en av de to hovedutfordringer sterkt samsvarer med det fokus på samfunnssikkerhet som preger helheten i konseptet.

4.1.2 Hensyn til sivilbefolkningen

Tidligere i oppgaven utledet jeg at UO medførte økt risiko for tap av sivile menneskeliv. Hills påpeker at UO vil konfrontere demokratier med nettopp de verdier som danner grunnlaget for ovennevnte sitat fordi temporær fordel i UO gis til den part som tar minst hensyn til sivilbefolkningen. Empirien viser i tillegg at vestens akseptans av sivile tap øker i takt med egne tap og mangel på fremgang. Kan Norge da gjennomføre UO når landets strategiske konsept legger økt fokus på sivilbefolkningens trygghet og beskyttelse av enkeltmennesket?⁸⁹

En kombinasjon av tre forhold beskrevet i *Styrke og relevans* kan indikere at UO faktisk er en rasjonell operasjon for å realisere konseptets intensjon:

For det første: *Styrke og relevans* fokuserer på en global dimensjon der norsk bidrag til stabil politisk, økonomisk og sosial utvikling i den tredje verden står sentralt.⁹⁰ Samtidig påpeker konseptet konsekvensene av den demografiske utviklingen i den tredje verden, preget av eksplosiv befolkningsvekst, sterk urbanisering og overbefolkning.⁹¹ Konseptet bidrar dermed selv med to faktorer som sammensatt kan bety at det er stor mulighet for at et norsk bidrag vil måtte realiseres i urbane strøk.

For det andre: Overbefolkede byer med fattig befolkning er grosted for både organisert kriminalitet og geriljavirksomhet. Dette er grupper kjent for å kontrollere, undertrykke og utnytte sivilbefolkningen. *Styrke og relevans* indikerer at tilstrekkelige brudd på menneskerettighetene kan medføre regjeringens akseptans for å agere med militær makt, selv om dette er i strid med ikke-intervensjonsprinsippet, og selv om man ikke har det ønskelige FN-mandatet.⁹² Skal man realisere sin intensjon om å ivareta de siviles trygghet blir man nødt til å beskytte sivile der de er, alternativt fjerne de fra området som tidligere beskrevet i oppgaven. Begge tilfeller kan lede til en humanitært begrunnet UO. Førstnevnte medfører imidlertid at man balanserer på et moralsk tveegget sverd der økt risiko for sivile tap aksepteres for en større sak – hele samfunnets sikkerhet.

For det tredje påpeker *Styrke og relevans* at en ”rekke av de krisehåndteringsoperasjoner som det kan bli aktuelt for Norge å bidra til i fremtiden, vil kunne sette store krav til Forsvarets evne til å takle folkerettslige vanskelige situasjoner.”⁹³ Med sterk kopligng til

---

⁸⁷ *Styrke og relevans*, s 28

⁸⁸ *Styrke og relevans*, s 68

⁸⁹ *Styrke og relevans*, s 6

⁹⁰ *Styrke og relevans*, s 45

⁹¹ *Styrke og relevans*, s 28

⁹² *Styrke og relevans*, s 16, 26 og 53

⁹³ *Styrke og relevans*, s 54

sistnevnte forhold aksepterer man dermed at norske styrker opererer i et miljø der de beveger seg i en normativ gråsoner.

Summen av disse tre faktorer kan tolkes til at *Styrke og relevans* gjennom sitt fokus på å bidra til positiv utvikling i den tredje verden ønsker å beskytte sivilbefolkningen fra unødvendige lidelser, men tolererer at sivile menneskeliv kan gå tapt som følge av norske deltakelse i UO. Disse tap tjener imidlertid en større hensikt, og vil til slutt lede til økt sikkerhet både for samfunnet og individet. Jeg tolker dermed at de utfordringer og behov som knyttes til hensyn til sivilbefolkningen ivaretas i *Styrke og relevans*.

4.1.3 Tap av egne styrker

UO medfører høyere tapsrate for eget personell enn konvensjonelle operasjoner. Videre er oppgavens hovdekilder enige om at lave tapsrater fordrer gode operasjonsmønstre, trening og erfaring fremfor avansert teknologi.⁹⁴

Slik jeg tolker *Styrke og relevans* er en høyere tapsrate akseptabel dersom det tjener et høyere mål: "Når det gjelder ikke-økonomiske kostnader, i første rekke risikoen for tap av liv, må dette kunne forsvares i forhold til de politiske mål som ligger til grunn for operasjonen og de tiltak som ble forsøkt før aktiv anvendelse av militærmakt ble tatt i bruk."⁹⁵ Sitatet er hentet ut fra en kontekst der tap av liv kan bety både eget personell, men også motstanderen eller en uskyldig tredjepart. Fordi konseptet ikke spesifiserer dette nærmere tolker jeg UOs økte sannsynlighet for høyere tapsrate for eget personell til å ligge innenfor konseptets rammer.

For å finne støtte for fokuset på gode operasjonsmønstre, trening og erfaring kan følgende logikk benyttes: For alle andre oppgaver enn suverenitetshevdelse og myndighetsutøvelse skal Forsvaret operere innenfor en flernasjonalt ramme.⁹⁶ Kombinerer man dette med det økte fokus på samfunnsikkerhet og den brede forståelsen av sikkerhetsbegrepet "får dette stor betydning for de oppgaver militære styrker kan bli satt til, og derved også for Forsvarets trening, utrustning og operasjonskonsepter."⁹⁷ Når konseptet krever at forsvarets styrker skal besitte høy kompetanse og utrustning, og at de skal kunne operere i et internasjonalt komplekst stridsmiljø med evne til å håndtere et bredt og sammensatt risikobilde, vil denne innstillingen kunne benyttes for å gi Forsvarets styrker relevant trening for UO. Det betyr også at man i en internasjonal kontekst kan utforme de konsepter som best egner seg for UO. Videre fremhever *Styrke og relevans* nødvendigheten av å trekke lærdom av de erfaringer som er gjort av andre land i ulike operasjoner.

Ut fra innholdet i *Styrke og relevans* tolker jeg at konseptet behandler og aksepterer at man i visse tilfeller må akseptere en høyere tapsrate hos eget personell.

4.1.4 Three-block war

Blant UOs 5 særpregende faktorer er *three-block war* den faktoren som er grundigst omtalt og behandlet i *Styrke og relevans*. Først beskrives det overordnede dilemmaet:

Et bredt og sammensatt risikobilde vil prege Norges globale sikkerhetspolitiske omgivelser i fremtiden. Utfordringene og de potensielle trusler er mer diffuse enn før og kjennetegnes av glidende overganger mellom det nasjonale og det internasjonale, mellom fred, krise, væpnet konflikt og krig.⁹⁸

⁹⁴ Se denne oppgave kapittel 2.4 *Tap av egne styrker*

⁹⁵ *Styrke og relevans*, s 56

⁹⁶ *Styrke og relevans*, s 56

⁹⁷ *Styrke og relevans*, s 6 og 17

⁹⁸ *Styrke og relevans*, s 7 og 26

Deretter bekrefter konseptet de utfordringene som ble utledet for *three-block war* tidligere i oppgaven: For det første vektlegges økt betydning av forsvarets samarbeid med sivile myndigheter for å trygge en felles sikkerhet.⁹⁹ Relatert til sikkerhetspolitiske gråsoner skriver *Styrke og relevans* at Forsvaret kan oppleve å befinne seg i en krisesituasjon som ”vurderes å være i gråsonen mellom krig og fred, og både sivile og militære ressurser involveres i å forebygge trusselen, bekjempe den og redusere skadevirkningene.”¹⁰⁰ Dette er i samsvar med *three-block war* laveste intensitetsnivå.

For det andre innser *Styrke og relevans* at det finnes mellomnivåer i en konflikt der trusselen og risikoen mot egne styrker er såpass stor at kun militære styrker bør befinne seg i operasjonsområdet. ”I slike situasjoner kan man stå overfor det dilemmaet at militære styrker i utgangspunktet ikke er det mest velegnede virkemidlet, men likevel det eneste som er anvendbart.”¹⁰¹

For det tredje beskrives konflikters potensielle raskt eskalerende natur. Dette medfører at forsvarer hele tiden må være forberedt på at full krig kan bryte ut.¹⁰²

For det fjerde knyttes disse nivåene sammen i form av at styrkene ”må kunne operere i et komplekst stridsmiljø og være innrettet mot å kunne håndtere et bredt og sammensatt risikobilde.”¹⁰³

Konseptet følger opp med en løsning på utfordringene, i form av den transformasjon som forsvarer gjennomgår: ”Målet med militær transformasjon er å skape et forsvar som er bedre i stand til å håndtere uforutsigbarhet og et bredere oppgavespekter.”¹⁰⁴

For forsvarer betyr dette at man har en sterk forankring i det strategiske konseptet for å løse de utfordringene man har i UO i forbindelse med *three-block war*.

4.1.5 Den strategiske korporal

I tilknytning til utøvelsen av militære operasjoner ligger det som oftest en risiko for at noe kan gå galt. UOs natur medfører at uønskede taktiske handlinger raskere får uønskede strategiske konsekvenser. *Styrke og relevans* er krystallklar på sitt politiske og på det militære ansvar i denne forbindelse:

Bruk av militærmakt er uomtvistelig et politisk ansvar. Forsvaret har ansvaret for at utøvelsen av militærmakt er i samsvar med politiske føringer og folkeretten. I alle militære operasjoner kan det imidlertid skje feil og uhell. Det er da avgjørende at det politiske ansvaret for den risiko som alltid foreligger ved gjennomføringen av komplekse militære operasjoner, ligger fast - uten at dette på noen måte innsnevrer ansvaret til militære sjefer og den enkelte soldat i henhold til folkeretten.¹⁰⁵

Sitatet viser at man også på politisk-strategisk plan er klar over og aksepterer at det kan skje feil og uhell i forbindelse med selve utøvelsen av militær makt.

Styrke og relevans bidrar til å løfte fokuset på kompetanse, trening, øvelser og rett utstyr nødvendig for å operere i fremtidens bredt sammensatte risikobilde. Dette er i samsvar med UOs behov. Men videre hevder konseptet at operasjonene skal utføres innenfor sterk politisk kontroll: ”Krisehåndtering krever korte kommandolinjer for å sikre politisk kontroll og militær effektivitet. Hurtige beslutninger må være basert på et

⁹⁹ *Styrke og relevans*, s 17

¹⁰⁰ *Styrke og relevans*, s 23

¹⁰¹ *Styrke og relevans*, s 50

¹⁰² *Styrke og relevans*, s 26

¹⁰³ *Styrke og relevans*, s 68

¹⁰⁴ *Styrke og relevans*, s 11

¹⁰⁵ *Styrke og relevans*, s 56

samlet og koordinert beslutningsgrunnlag.”¹⁰⁶ Ved første øyekast kan det synes som om dette utsagnet står i strid med den oppdragsbaserte ledelse som både anses som framgangsfaktor i UO, og som samtidig er Forsvarets grunnleggende ledelsesfilosofi.¹⁰⁷ Vil ikke hurtige beslutninger i felt forhindres dersom de skal være gjenstand for et samlet og koordinert beslutningsgrunnlag? I et komplekst scenario der kommunikasjon til tider kan være vanskelig vil vel personellet på plass sannsynligvis sitte på den beste situasjonsforståelsen? Slik jeg tolker det ligger imidlertid ingen diskrepans mellom *Styrke og relevans* og FFOD. Muligheten for feiltolkning av utsagnet bunner i manglende presisering av på hvilket nivå det samlede og koordinerte beslutningsgrunnlaget skal tas. Når konseptet senere skriver at det er det integrerte forsvarsdepartementet, der forsvarssjefen og viktige deler av hans strategiske funksjoner sitter som ”skaper forutsetninger for en effektiv nær og vedvarende politisk-militær samordning,”¹⁰⁸ settes utsagnet i en militærstrategisk kontekst som ikke strider med den oppdragsbaserte ledelsesfilosofi. Ergo kan utsagnet isteden tolkes som ytterligere en forankring av det politiske ansvar for de konsekvenser som følger militær deltakelse i komplekse militære operasjoner.

Styrke og relevans harmonerer dermed med UOs behov for oppdragsbasert ledelse, fokus på rett kompetanse, trening og utstyr, og de gjør det klart at det politiske nivået har det endelige ansvaret for de komplekse militære operasjonene de iverksetter, inkludert en politisk bevissthet for at uhell kan og vil skje.

4.1.6 Delkonklusjon konsepter

Gjennom kapittelet har jeg analysert hvorvidt de urbane fellesfaktorer med deres utfordringer og behov kan forankres innenfor *Styrke og relevans*. Resultatet av analysen er at forsvarets strategiske konsept danner et solid grunnlag for forsvaret til å gjennomføre UO. Spesielt vil jeg fremheve den eksplisitte forståelsen, toleransen og det ansvaret det politiske miljø tar for at komplekse militære operasjoner medfører høyere risiko for kollateral skade og tap av menneskeliv. Isolert sett er dette selvfølgelig en uønsket konsekvens, men i en ikke-ideell verden har det politiske miljø innsett at jobben for et bedre samfunn vil medføre kostnader underveis. Uten en slik politisk forståelse ville det vært vanskelig å bedrive effektive militære operasjoner.

Som svar på fragmentert hjelpespørsmål (1) er forsvarets strategiske konsept i høy grad tilpasset UOs utfordringer og behov.

---

¹⁰⁶ *Styrke og relevans*, s 55

¹⁰⁷ FFOD, s 63

¹⁰⁸ *Styrke og relevans*, s 56

4.2 Doktriner

Forsvarets doktriner beskriver ikke UO. Dette er i tråd med FFOD, som innledningsvis beskriver Forsvarets holdning til spesifikke operasjonstyper: "Forsvaret velger å fokusere på overordnede tilnæringsmåter for å unngå å knytte seg for sterkt til bestemte konsepter, prosedyrer eller teknologiske løsninger som raskt kan være utdaterte."¹⁰⁹ Dermed eksisterer heller ingen doktrinelt basert felles norsk oppfatning av UOs særpregede sett med utfordringer og behov.

I dette kapitlet analyseres innholdet i FFOD, DokLuft og DokLand opp mot de urbane fellesfaktorens utfordringer og behov for å svare på fragmentert hjelpespørsmål (2):

Til hvilken grad er norske doktriner tilpasset UOs utfordringer og behov?

4.2.1 Fysiske forhold

I tråd med sitt fokus på overordnet tilnærming, og i en normativ fremfor autorativ setting, beskriver ikke FFOD UO. Doktrinen gjør imidlertid en grundig beskrivelse av forholdene rundt UO. FFOD forklarer at verdens bosettingsmønster urbaniseres, og at militære styrker i økende grad har måtte forholde seg til operasjoner i bebygde områder. Årsaken er at irregulære styrker ofte ser byer som attraktive operasjonsområder.¹¹⁰ Bekjempning av disse styrkene forutsettes å ta plass i en fellesoperativ sammenheng, og i et multinasjonalt miljø.¹¹¹ Dette fellesoperative aspektet forsterkes av både DokLuft og DokLand. DokLuft fokuserer på den synergieffekt deres innsats får dersom man koordinerer den med annen innsats, og DokLand peker på at fellesoperativ ildstøtte må integreres med landstyrkenes organisatoriske ressurser.^{112 113}

Doktrinene er tydelige på at i en fellesoperativ innsats må styrkesammensetningen baseres på det aktuelle oppdrag. Dermed prioriteres ingen forsvarsgren. Men legger man sammen doktrinenes beskrivelse av strid mot irregulære styrker og organisert kriminalitet på generell basis får landstyrker og det mellommenneskelige aspektet størst fokus. Dermed er det naturlig å anta at infanteriet og spesialstyrker vil få sentral rolle i UO, mens de andre troppearter og forsvarsgrener får en mer støttende funksjon.

Komponentdoktrinene vektlegger logistikk. DokLand antar at landstyrkers fokus på internasjonale operasjoner og dreining "mot lettere, mobile enheter med stor fleksibilitet og høy overlevelsessevne" gir logistiske fordeler.¹¹⁴ DokLuft viser til luftstridskreftenes operasjonsmønster, som medfører liten logistisk hale i kampområdet. De erkjenner samtidig betydelige logistiske behov i de bakre områder som de opererer fra.¹¹⁵

Landstyrkenes utvikling mot lettere og mobile enheter "setter krav til sikkerhet og luftoverlegenhet for å beskytte egne styrker mot fiendens påvirkning og for å muliggjøre manøver."¹¹⁶ Luftromskontroll er derfor en viktig oppgave i fellesoperativ sammenheng. Dette beskytter både egne styrker, men også infrastruktur, bygninger og befolkning mot en motstanders potensielle luftbårne trusler. Samtidig leder utviklingen til at landstyrkene medbringer færre tunge ildsystemer, hvilket delvis kompenseres ved

¹⁰⁹ FFOD, s 8

¹¹⁰ FFOD, s 40

¹¹¹ FFOD, s 21

¹¹² Forsvarets overkommando (2002), Forsvarets doktriner for luftoperasjoner, Forsvarets stabsskole, s 96

¹¹³ DokLand, s 59

¹¹⁴ DokLand, s 175

¹¹⁵ DokLuft, s 15-17

¹¹⁶ DokLand, s 79

at luftmakt ”bidrar med ild til støtte for landoperasjoner i form av offensiv flystøtte til avdelinger i stridskontakt (Close Air Support (CAS)).”¹¹⁷

Det urbane operasjonsområdet er begrenset sett fra et luftmaktsperspektiv. Kampflys hurtighet og fleksibilitet medfører at et relativt lite antall kampfly kan dekke et stort antall mindre avdelingers behov for ildstøtte. Som støtte til lett utrustede bakkestyrker øker dette avdelingenes fleksibilitet i et komplisert og uoversiktlig terreng.¹¹⁸

For å minimere kollaterale skader påpeker DokLuft at ”det i de fleste operasjoner bare vil være avstandsleverte presisjonsstyrte våpen som vil bli tillatt brukt.”¹¹⁹ Koplet til presisjonen erkjenner doktrinen at dette fører til et økt fokus på effektbasert analyse av ildkraften, og indikerer dermed forståelse for behovet av våpen med gradert effekt.¹²⁰

Samlet indikerer dette at forsvarets doktriner både omtaler og formidler de samme utfordringer og behov som gjelder for UOs fysiske forhold.

4.2.2 Hensyn til sivilbefolkningen

Både DokLuft og DokLand kanalisere hensyn til sivilbefolkning rundt begrensning av egen handlefrihet, men også gjennom fokus på våpen, operasjoner og stridsteknikker som reduserer kollateral skade. DokLuft skriver: ”I operasjoner hvor skade på tredjepart ikke er akseptabel eller hvor det er vanskelig å sette inn regulære militære styrker, blir nå i stadig sterkere grad presisjonsvåpen anvendt som virkemiddel også i mindre konflikter, noe som Kosovo-konflikten er et godt eksempel på.”¹²¹ De utfordringer doktrinene beskriver i forbindelse med identifisering av sivile fra stridende og reduksjon av sivile lidelser har ofte sitt utspring i doktrinens vurdering av fysiske forhold. Stridsteknisk medfører dette ofte bruk av samme virkemidler som for *fysiske forhold*, med spesielt fokus på bakke- og spesialstyrkers menneskelige og kulturelle kompetanse.

I forbindelse med sivile flyktninger fokuserer DokLand på behovet for samarbeid mellom militære og sivile instanser (CIMIC); ”CIMIC kan bidra til å redusere virkningen av ukoordinert forflytninger av lokalbefolkningen og flytninger i, eller i nærheten av operasjonsområdet.”¹²² DokLuft fokuserer på flyktningenes behov for lufttransport av mat, gods, samt eventuell strategisk evakuering av kriserammede. Doktrinene kompletterer hverandre godt, og synliggjør en forståelse for de behov som følger i kjølevannet av de direkte militære operasjoner på slagfeltet.

Til forskjell fra komponentdoktrinene er FFODs oppmerksomhet rundt hensyn til sivilbefolkningen mer preget av å gjengi kompleksiteten i det moralske aspektet. FFOD innser at urbanisering og irregulære styrker vil bringe striden inn i urbane områder der et ”stort innslag av sivilbefolkning gjør at regulære stridsoperasjoner blir meget kompliserte, ut fra både tekniske, folkerettslige og moralske hensyn.”¹²³ Dette må ses i kombinasjon med at motstanderne ofte opererer blant sivilbefolkningen og utnytter byer og sivil infrastruktur for operasjoner og anslag. Videre erkjenner FFOD at på tross av at sivile ikke skal være mål for militære angrep i konflikter, er moderne erfaring at det nesten alltid er lokalbefolkningen som rammes hardest.¹²⁴

¹¹⁷ DokLand, s 76

¹¹⁸ DokLuft, s 98

¹¹⁹ DokLuft, s 88

¹²⁰ DokLuft, s 106-107

¹²¹ DokLuft, s 140

¹²² DokLand, s 156

¹²³ FFOD, s 40

¹²⁴ FFOD, s 43

Dermed kan det synes som at UO i seg selv bryter formålet med krigens regler, som er å redusere menneskelige lidelser og hindre unødige materielle ødeleggelser. FFOD viser til proporsjonalitetsprinsippet som sier at "Det er forbudt å gjennomføre angrep som må antas å forårsake sivile skader som vil være for omfattende sett i forhold til den forventede, konkrete og direkte militære fordelene av angrepet", og de viser til forsiktighetsprinsippet som sier at: "Det skal utvises forsiktighet for å minimalisere tap av sivile og sivil eiendom."¹²⁵

Men nettopp disse to prinsippers fokusering på uttrykkene "for omfattende", og "minimalisere" betyr at de ikke representerer absolutter. De gir rom for tolkning av hva som i hvert enkelt tilfelle skal forstås som "for omfattende" skader og tilstrekkelig "minimalisere" lidelsene. Og FFOD utviser nettopp en slik tolkning når de viser til moderne erfaringer: "Dette har blant annet ført til økt politisk internasjonal press for og økt villighet til å intervensjonere i stater hvor det har foregått alvorlige krenkelser av menneskerettighetene. Grove brudd på menneskerettighetene er et internasjonalt problem, og dette har vært brukt som begrunnelse for militær intervensjon, for eksempel som foranledning til Kosovokrigen i 1999."¹²⁶

Samlet indikerer dette at forsvarets doktriner både omtaler og formidler de samme utfordringer og behov som gjelder for UOs hensyn til sivilbefolkningen.

4.2.3 Tap av egne styrker

Rekkedals vektlegging av *combined arms* for å holde egne tap nede støttes av DokLand. I en nesten blind tro på effekten skriver de at et operasjonskonsept og en struktur basert på bruken av kombinerte effekter i praksis alltid er effektiv, fordi den vil skape synergi, inneholder komplementære systemer og stiller motstanderen overfor flere problemer.¹²⁷ DokLand viser til at uttrykket "kombinerte effekter" skal forstås på samme måte som *combined arms*.¹²⁸ Det skal i denne sammenheng bemerkes at det kan synes som om både Rekkedal og DokLands forståelse av kombinerte effekter består i en kombinerings av ulike våpenarter innenfor landstyrkenes forsvarsgren. FFOD formidler imidlertid at uttrykket i dag innebærer våpen fra alle forsvarsgrener i en fellesoperativ kontekst.¹²⁹

Det er imidlertid ingenting i FFOD som angir hvilket våpenslag som må utføre de ulike operasjoner. FFOD vektlegger i stedet behovet for fleksibilitet, og at presisjonsvåpen, avstandsløse og at effekten handler "om å velge de metoder og virkemidler som i størst grad gir ønsket effekt med færrest mulig uønskede effekter"¹³⁰

DokLuft viser at den har et bredt fokus gjennom å indikere at man kan minimere egne tap ved å benytte langtrekkende kryssermissiler.¹³¹ Dette er et middel diametralt motsatt av hva denne oppgave har definert som behov for UO, og er slik jeg ser det relevant kun for doktrinens omtale av områder grensende opp til og inkludert full konvensjonell krig.

Doktrinene har imidlertid ved flere anledninger indikert at bruk av våpenplattformer som kan holde seg på trygg avstand fra konfliktområdet kan bli brukt som resultat av svært lav politisk toleranse for skader på og tap av eget personell. I denne sammenheng fremheves behovet for utviklingen av presisjonsstyrte våpen mot bakkemål.¹³² Man

¹²⁵ FFOD, s 34

¹²⁶ FFOD, s 35

¹²⁷ DokLand, s 31

¹²⁸ DokLand, s 30

¹²⁹ FFOD, s 30

¹³⁰ FFOD, s 87

¹³¹ DokLuft, s 93

¹³² FFOD, s 50 & Dokluft, s 15

anser at "Presisjonsvåpen levert fra luftplattformer gir mulighet for å oppnå direkte effekter, samtidig som risikoen for uønskede indirekte effekter i form av utilsiktet skade, negativ signaleffekt og risiko for egne styrker reduseres."¹³³

Angående UOs behov for luftkontroll er doktrinene overens. FFOD inkluderer innholdet i DokLuft og DokLand når de skriver følgende: "Fellesoperasjoner er svært ofte avhengige av luftkontroll, og dette er luftkomponentens viktigste bidrag. Luftkontroll er en forutsetning for å sikre handlefrihet for egne land, sjø og luftstyrker."¹³⁴

Når FFOD beskriver væpnede konflikters natur fokuserer de på den friksjon som alltid eksisterer, de vektlegger at konfliktene preges av usikkerhet og kaos, og de peker på menneskelige reaksjoner som følelse av fare og stress. I manøværkrigen, som beskrives som den praktiske delen av manøverteorien, beskrives evnen til kontinuerlig å ta og opprettholde initiativ som en av de viktigste teknikker. "Oppdragsbasert ledelse, riktig forståelse av sjefens intensjon og evne til å ta kalkulerte risikoer er en forutsetning for å ta initiativet."¹³⁵ Dersom man lærer opp til å ta kalkulerte risikoer i en situasjon preget av usikkerhet, kaos, tåke, angst og stress – kan dette samtidig tolkes som en akseptert risiko for tap av egne liv. Dette er imidlertid det nærmeste jeg kommer forsøket på å tolke at det finnes et doktrinelt grunnlag for økt aksept for tap av egne liv. Doktrinene kan imidlertid tolkes som at de utgår fra en underliggende antagelse om at politiske føringer vil prioritere forsvar av egne liv fremfor fremgang i operasjoner. Som vi har sett av analysen av *Styrke og relevans* kan det imidlertid være politiske indikasjoner på det motsatte, men de er vanskelige å finne igjen i det doktrinelle grunnlaget.

Samlet indikerer dette at Forsvarets doktriner har rom for de utfordringer og behov som preger hensyn til sivilbefolkningen. Doktrinene samsvarer også med det fokus som bør legges på kombinerte våpen, fellesoperasjoner og luftoverlegenhet, men mangler indikasjon på at manglende fremgang i operasjoner kan resultere i aksept for økt risiko for tap av egne liv. Avsnittet isolert legger seg da på et godkjent mellomnivå.

4.2.4 Three-block war

Det doktrinelle grunnlaget behandler behovet for politisk-militærstrategisk samordning. FFOD viser til at en kombinasjon av informasjonsteknologi, bekymring for de negative aspekter ved den strategiske korporal, koalisjoners interne politisk/historisk/kulturelle forhold og de ofte uklare grenser mellom fred, krise og væpnet konflikt fører til minst to forhold: For det første får man uklare skiller mellom operasjonsnivåene, hvilket medfører at militære innsatser knyttes tettere opp til det politiske nivået enn tidligere. For det andre har det gitt et innslag av politisk kontroll på samtlige operasjonsnivåer.¹³⁶

Disse forhold kan føre til at noen får assosiasjoner til amerikanernes operasjon Rolling Thunder, der USAs president angivelig satt og gjorde daglige taktiske beslutninger for amerikanske styrker i Vietnam. Min oppfatning er at dette isteden er et resultat av at vi som et lite land med få og små styrkebidrag til koalisjoner i internasjonale operasjoner har en politisk ledelse som i større grad er sitt ansvar bevisst. Gjennom et grep der deler av Forsvarets militærstrategiske nivå er integrert i Forsvarsdepartementet har Norge skapt en struktur som i større grad evner å samordne de politiske og militære mål og strategier. I kapittel 4.1 konkluderte jeg at det strategiske konseptet for Forsvaret sterkt samsvarer med de utfordringer og behov som eksisterer for UO. Dette kapittels analyse av Forsvarets doktrinelle grunnlag er godt på vei til å gjøre det samme. Dersom norske

¹³³ FFOD, s 120

¹³⁴ FFOD, s 120 & Dokluft, s 58+64 & DokLand, s 63

¹³⁵ FFOD, s 74-77

¹³⁶ FFOD, s 32

styrker skal operere i et operasjonsmiljø tilsvarende *three-block war* finnes det etter min mening flere gode indikasjoner på at dette vil følges av en overordnet politisk strategi;

I forbindelse med beskrivelse av Forsvarets brede oppgavespekter og krav til fleksibel opptreden indikerer FFOD at dets personell ”på den ene side må opptre tillitvekkende og innby til dialog. På den andre side må det samme personellet periodevis gjennomføre rene stridsoperasjoner der målet er å nedkjempe motstanderen.”¹³⁷ Dette anses å være komplekse operasjoner preget av uklare skiller mellom fred, krise og krig, og skaper behov for fleksibel opptreden helt ned til individnivå.¹³⁸ ”Fleksibilitet er dels å være trent og utrustet for oppgaver over hele konfliktspekteret, og dels å ha evne til å justere de operative metodene når forutsetningene endres under en pågående operasjon.”¹³⁹ FFOD anser fleksibilitet som den viktigste, men samtidig vanskeligste evnen å utvikle.

I henhold til FFOD skal disse utfordringer møtes gjennom riktig rekruttering, utdanning, trening og materiell, der kompetanseutviklingen må kombinere tradisjonelle militære ferdigheter med vektlegging av historie og kulturforståelse.¹⁴⁰ Dette understøttes både av DokLuft og av DokLand. Dermed tolker jeg det som at det operasjonsmiljø som skildres i det doktrinelle grunnlaget, inkludert forståelsen for personellens kompetansebehov har høy grad av samsvar med UOs behov.

Det miljøet som beskrives gjennom *three-block war* krever ROEs som gir personellet mulighet til å agere innenfor de ulike intensitetsnivåer. FFOD hevder at dette ikke alltid gis til personellet. Doktrinen hevder at FNs resolusjoner ofte er uklare i sin ordlyd fordi de som oftest er et kompromiss; ”Resolusjoner må derfor tolkes, og i mange tilfeller er det en utfordring å sørge for at ROEene gir størst mulig fleksibilitet for styrken, uten at styrken kan sies å ha misforstått FNs intensjoner og feiltolket sitt mandat.”¹⁴¹ Skulle manglende ROEs forekomme i en kritisk situasjon gir FFOD faktisk følgende beskjed: ”I dagens operasjonsmiljøer vil det ofte oppstå situasjoner hvor engasjementsregler og forhåndsdefinerte prosedyrer kan være utilstrekkelige. Da må den enkelte bruke sin personlige dømmekraft, noe som er et av fundamentene for den militære profesjon.”¹⁴² Dermed samsvarer FFODs oppfatning av behov for tilstrekkelig fleksibilitet i ROEs i høy grad med UOs utfordring og behov.

For oppgavens hovedproblemstilling vil jeg i tillegg nevne at DokLuft og FFOD ved gjentatte anledninger fremhever egenskaper ved kampfly som passer meget godt med det operasjonelle miljø som beskrives gjennom *three-block war*. DokLuft fremhever kampflys multirolle egenskaper, der kampfly utstyrt med flere sensorer og våpentyper gir mulighet til å kombinere kapasiteter og løse flere ulike oppdrag på samme tokt.¹⁴³ FFOD hevder at ”Luftstyrkenes fleksibilitet og allsidighet innebærer at de raskt kan tilpasses for skiftende forhold og krav.”¹⁴⁴

Dette kan indikere at kampfly doktrinelt anses som en mulig og realistisk bidragsyter til de utfordringer som preger *three-block war*.

Samlet indikerer dette at forsvarets doktriner både omtaler og formidler de samme utfordringer og behov som gjelder for *three-block war*.

---

¹³⁷ FFOD, s 58

¹³⁸ FFOD, s 7

¹³⁹ FFOD, s 57

¹⁴⁰ FFOD, s 58

¹⁴¹ FFOD, s 37

¹⁴² FFOD, s 38

¹⁴³ Dokluft, s 15

¹⁴⁴ FFOD, s 118

4.2.5 Den strategiske korporal

Forsvarets doktriner behandler delvis UOs behov for kommunikasjonsløsninger. Ulike moderne teknologiske løsninger drøftes inngående i DokLand, mens DokLuft har fokus mer rettet mot løsningenes produkt. Generelt oppfattes nye løsninger å ha bedret sjefens mulighet for å utøve K2. Samtidig vektlegger DokLuft behovet for å være forberedt på at disse løsningene kan degraderes eller forsvinne under operasjonen, og FFOD vektlegger de utfordringene som bedret kommunikasjon gir i form av fare for micromanagement, uoversiktlig og store mengder informasjon, og økt avhengighet.^{145 146}

FFOD verdsetter gode kommunikasjonsløsninger, men hevder at de utfordringene vi i dag ser knyttet til K2 ”kan møtes ved at Forsvaret utvikler oppdragsbasert ledelse til en kultur hvor sjefer tar i bruk detaljstyring når det er absolutt nødvendig.”¹⁴⁷

Dermed er vi kommet til kjernebudskapet til de tre doktriner. DokLuft oppsummerer:

Oppdragsbasert ledelse erkjenner at væpnet konflikt og krig har en innebygd uorden, usikkerhet og dynamikk som er dominert av friksjon. Samtidig oppfattes manøverkrig som en spesielt kaotisk form for krig som legger stor vekt på tempo for å holde initiativet og skape overraskelse. I et slikt stridsmiljø vil det være høyst uhensiktsmessig å detaljstyre undergitte sjefer.[...] Dette innebærer at foresatte sjefer må tillate og ikke minst oppmuntre undergitte sjefer til å vise selvstendighet, initiativ og fleksibilitet.¹⁴⁸

Doktrinelt hersker det bred, norsk enighet om at moderne operasjonsmiljø fordrer handlekraftige og kreative offiserer som på eget initiativ kan ta raske og selvstendige beslutninger på alle nivåer. Som ledere i den militære profesjon stilles man også overfor situasjoner der man har mandat til å bestemme over eget og andres liv. Dette setter store krav til offiserens disiplin, moral og etikk. I mange tilfeller anses verdigrunnlag og holdninger som mer avgjørende enn kunnskaper og ferdigheter.¹⁴⁹

Intensjonen er god, men selv doktrinene innser og videreformidler en iboende utfordring hos Forsvaret i denne forbindelse. Hvordan skal man i fredstid skape denne type offiserer i en ”sterkt byråkratisert og hierarkisk organisasjon som frem til nå har fremelsket holdninger basert på byråkratisk forutsigbarhet og regelbunden adferd, og som er et godt værested for den som søker trygghet og stabilitet”?¹⁵⁰

Forsvarets metode for å fremskaffe slike supermenn starter med rekruttering av individer med gode verdier, holdninger og psykologiske forutsetninger, og deres dømmekraft videreutvikles deretter gjennom utdanning, trening og erfaring.¹⁵¹ Den doktrinelle planen er dermed tilstede, så gjenstår det å se om den bærer frukter i praksis.

Kompleksiteten og dynamikken i militære operasjoner gjør at den desentraliserte kriger må være tilpassningsdyktig overfor raske endringer i situasjonen. Endringer medfører behov for økt informasjon, og kvaliteten på denne har stor betydning for de beslutninger som tas. Fordi tid blir en faktor ved plutselige endringer blir luftbårne og bemannede rekognoserings plattformer viktig fordi bemannede plattformer har en tolkningskapasitet andre sensorer ikke har.¹⁵² Luftmakt bidrar til landoperasjoner ”gjennom Tactical Air Recce (TAR) til økt situasjonsbevissthet for landstyrkene.”¹⁵³

¹⁴⁵ Dokluft, s 28

¹⁴⁶ FFOD, s 131

¹⁴⁷ FFOD, s 132

¹⁴⁸ Dokluft, s 164

¹⁴⁹ DokLand, s 136

¹⁵⁰ DokLuft, s 160

¹⁵¹ FFOD, s 161

¹⁵² DokLuft, s 121-122

¹⁵³ DokLand, s 76

Gjennom den informasjon luftstyrkene produserer for den desentraliserte utøver bedres dermed utøverens mulighet for å utnytte gunstige situasjoner.

Forsvarets spesialoperasjoner representerer den ekstreme siden av oppdragstaktikk. De har i den senere tid fått økt fokus, og gjenspeiler Forsvarets vilje til bruk av oppdragstaktikk og små enheter som rettes direkte mot militærstrategiske mål. Både luftstyrker og spesialstyrker nevnes som middel for spesialoperasjoner.¹⁵⁴ Integreerte operasjoner mellom konvensjonelle avdelinger og spesialstyrker er en moderne trend, og eksemplifiseres gjennom samarbeid mellom luftavdelinger og spesialstyrker.¹⁵⁵

Med militærstrategiske mål i sikte blir spesialoperasjoner med små enheter selve symbolet på den strategiske korporal. Doktrinen er klar over at dette medfører både fordeler og ulemper: "Dette kan innebære høy risiko, men også stor effekt ved vellykket innsats, noe som gjør at det ofte kreves politisk godkjenning for anvendelse av spesialstyrker."¹⁵⁶ Det politiske aspektet blir også her sentralt.

Gjennom integreringen av Forsvarets ledelse i Forsvarsdepartementet, gjennom økt politisk engasjement på alle nivåer i Forsvaret, gjennom økt bruk av spesialstyrker og gjennom aksept for Forsvarets oppdragsbaserte ledelsesfilosofi, vil jeg hevde at det politiske nivå er inneforstått med og aksepterer de fordeler og ulemper som følger i kjølevannet av den strategiske korporals handlinger.

Oppsummert erkjenner doktrinen nytten av gode kommunikasjonsmidler, men samtidig videreutvikles en oppdragsbasert ledelsesfilosofi som kan bidra til å redusere et ellers stort kommunikasjonsbehov. Oppdragsbasert ledelse og de utfordringer dette medfører for seleksjon, utdanning, trening og øvelse er i hvert fall doktrinelt forankret, selv om doktrinen finner det utfordrende å skape supermenn i en fredstidsorganisasjon. Informasjonsbehovet for den desentraliserte kriger er stort, og kan delvis løses ved hjelp av luftressurser. Spesialoperasjoner er selve symbolet på den strategiske korporal, og det doktrinelle grunnlaget gir grunn til å anta at de medfølgende fordeler og ulemper er forstått og akseptert av politiske nivå.

Samlet indikerer dette at forsvarrets doktriner både omtaler og formidler de samme utfordringer og behov som gjelder for den strategiske korporal.

4.2.6 Delkonklusjon doktriner

De tre analyserte doktriner både omtaler og formidler de samme utfordringer og behov som gjelder for alle de urbane fellesfaktorer med ett unntak: Doktrinene fokuserer på beskyttelse av egne styrkers liv, men inneholder ikke indikasjoner på at enkelte situasjoner kan medføre aksept for høyere egen tapsrate. Dette oppfattes ikke som en autorativ begrensning, men heller som en normativ mangel.

Jeg anser at uttalt aksept for egne tap er en liten del av totalen, og den doktrinære analysen viste ellers et stort samsvar mellom doktrinene og de urbane fellesfaktorens utfordringer og behov. Totalt sett vil jeg derfor konkludere med at doktrinen i høy grad samsvarer med UOs utfordringer og behov, men mangelen på en doktrinelt formidlet felles forståelse for helhetlige UO trekker resultatet ned til kun godkjent.

Som svar på fragmentert hjelpespørsmål (2) er forsvarrets doktriner i middels grad tilpasset UOs utfordringer og behov.

---

¹⁵⁴ FFOD, s 104

¹⁵⁵ FFOD, s 124-125

¹⁵⁶ FFOD, s 126

4.3 Tenkning

Dette kapittelet skal analysere og svare på fragmentert hjelpespørsmål (3):

Til hvilken grad kan det sies å eksistere norsk tenkning rundt UO?

For å vurdere graden av tenkning har jeg valgt å analysere i hvilken grad norske krigs- og stabsskoler underviser i UO. Norge har tre forsvarsgrensbaserte krigsskoler som på tross av at de underviser i fellesoperative elementer prioriterer undervisning innenfor forsvarsgrenens eget område. Hærens krigsskole (KS) ligger på et taktisk nivå, mens Luftkrigsskolen (LKSK) ligger nærmere operativt nivå samtidig som undervisningen ofte spenner både opp til strategisk og ned til taktisk nivå. Marinens krigsskole behandles ikke i denne oppgave. Forsvarets stabsskole (FSTS) er en fellesoperativt basert stabsskole, med mål om å forberede de studerende på stabs og operativ tjeneste i en fellesoperativ kontekst. Fokus ligger dermed på fellesoperativt og militærstrategisk nivå, og krigsskolenes innadrettede fokus erstattes på FSTS av en mer helhetlig tilnærming til forsvarets betydning i en videre kontekst.

Det gjennomføres ingen helhetlig undervisning av UO som isolert fenomen ved LKSK. KS anser imidlertid *strid i bebygde område* (SIBO) som en viktig del av det som preger dagens operasjonsområder, og UO er derfor en omfattende del av den undervisning som foregår gjennom hele skoleperioden.¹⁵⁷ I to av de tre årene skolen varer omfatter rendyrkede UO ca 30 % av undervisningen.¹⁵⁸ De to krigsskolers ulike fokus kan indikere at det er hæren som påvirkes mest av UOs utfordringer og behov.

For Forsvarets offiserer vil neste utdanningstrinn etter krigsskolen være stabsskolen. Forsvarets stabsskole (FSTS) har ingen egen undervisning om UO. Dette kan være et resultat av flere forhold, men først og fremst reflekterer dette skolens operative og militærstrategiske fokus – der taktiske og isolerte operasjonstyper må vike plassen for mer generelle utfordringer ved dagens militære operasjoner. Oberstløytnant Geir Ødegaard forklarer skolens manglende fokus på konkrete UO med at dette anses som taktiske utfordringer som faller utenfor skolens operative/militærstrategiske nivå:

Jeg vil derfor hevde at de utfordringer som krigføring i aktuelle scenarier fører med seg blir belyst gjennom studiet på forskjellige måter, men uten et spesifikt fokus på Urbane Operasjoner som sådan. Studentene skal sitte med en forståelse for at utfordringene øker jo tettere befolket et område er, men hvordan man konkret skal operere i urbane miljøer ses på som et mer taktisk problem som ikke dekkes i dette studiet...¹⁵⁹

Mange av de utfordringer og behov som gjelder for UO belyses dermed ved at de inngår som del av annen undervisning i for eksempel operativ planlegging, doktriner, praktiske erfaringer og krigens folkerett. Studentene får i tillegg erfare flere av utfordringene på kroppen gjennom øvelser som inngår som del av undervisningen. På generell basis er det imidlertid ingen felles, helhetlig fokus på UO i Forsvarets utdanningsmiljø.

4.3.1 Fysiske forhold

Primært er det KS og LKSK som underviser rundt forhold som bidrar til tenkning rundt stridstekniske og taktiske operasjonsmønstre relevante for *fysiske forhold*.

LKSK nærmer seg dette nivået gjennom en omvendt pyramidetilnærming: I følge høyskolelektor Ole Jørgen Maaø ved LKSK utgår deres undervisning fra et ønske om å skape bevissthet rundt luftmakts generelle egenskaper, for deretter å applisere disse

¹⁵⁷ I denne oppgaven setter jeg likhetstegn mellom SIBO og UO, og vil heretter kun benytte uttrykket UO

¹⁵⁸ Hansen, Tor Erik, e-mail korrespondanse med forfatteren 21 februar 2008

¹⁵⁹ Ødegaard Geir, e-mail korrespondanse med forfatter 25 februar 2008

egenskapene på blant annet urbane miljø. Her drøftes hvordan det aktuelle miljø påvirker luftmaktens generelle operasjonsmønster.¹⁶⁰

På KS kan det synes som om den tenkning som eksisterer rundt UO tufter på en pyramidisk tilnærming. Stort fokus legges på å lære om, planlegge for, og trene i et genuint urbant miljø. For dette benyttes blant annet egne urbane øvelsesanlegg. UOs fysiske forhold får stor oppmerksomhet på KS. Kaptein Tor Erik Hansen forklarer; "Relativt sett får SIBO imidlertid mer oppmerksomhet enn de andre aspektene av dagens operasjoner fordi SIBO gir oss en mer intensiv og kompakt treningsform."¹⁶¹ Det store fokuset på UO påvirker landstyrkenes utvikling av operasjonsmønster, øker bevisstheten rundt kollateral skade og retter fokus mot de samme utfordringer og behov som fremkommer av UOs *Fysiske forhold*.

Studentene ved FSTS får gjennom undervisningen god fellesoperativ og til dels strategisk forståelse for de utfordringer og behov som representeres av ønsket om å kunne operere i ulike miljøer og samtidig minimere kollateral skade. Det moralske aspektet tydeliggjøres i forbindelse med undervisning om krigens folkerett, mens det operative aspektet tydeliggjøres i fag som omhandler planlegging og gjennomføring av fellesoperasjoner. I tillegg stimuleres studentenes evne til fornuftsskaping, problemløsning og til å ta avgjørelser gjennom øvelser som bidrar til debatt og tenkning rundt fellesoperative elementer som logistikk, våpenbruk, og forsvarsgreners fordeler og ulemper i ulike miljøer.¹⁶²

Skolene har dermed ulik tilnærming på den tenkning de gjør, men samlet sett dekkes alle utfordringer og behov knyttet til UOs fysiske forhold.

4.3.2 Hensyn til sivilbefolkningen

Først og fremst er det KS og LKSK som underviser i emner som inkluderer stridstekniske og taktiske operasjonsmønstre som påvirker hensyn til sivilbefolkningen. Her behandles emner som identifisering av sivile fra stridende samt stridstekniske og taktiske muligheter for å redusere sivile lidelser forårsaket av egne operasjoner.

For kampfly er identifisering av sivile fra stridende en faktor som først og fremst løses gjennom samarbeid med bakkestyrker. LKSKs fokus på dette området berøres dermed primært gjennom den undervisning som legges på CAS, samt ROE-forståelse og krigens folkerett.¹⁶³ For KS berøres emnet i betydelig større grad. Først gjennom omfattende juridisk og folkerettslig undervisning, og deretter gradvis opptrappende gjennom enkle – så kompliserte scenarioer. Avslutningsvis spilles sivile hensyn inn i all planlegging og gjennomføring av en 3-ukers stabstjenesteøvelse.¹⁶⁴

På generelt plan, og uten at studiet legger spesielt fokus på UO, gis de studerende ved FSTS en forståelse av at utfordringene for Forsvarets personell øker proporsjonalt med befolkningstettheten i operasjonsområdet. Spesielt gjennom øvelsene får de studerende muligheter til å erfare hvordan man på operativt og strategisk plan må planlegge på fellesoperasjoner der man tar hensyn til sivile lidelser. Øvelsene omfatter imidlertid i liten grad taktiske elementer, og omfatter derfor ikke direkte behov som kan relateres til de stridstekniske utfordringer med identifikasjon og gradert våpeneffekt.¹⁶⁵

¹⁶⁰ Maaø, Ole Jørgen, e-mail korrespondanse med forfatter 19 februar 2008

¹⁶¹ Hansen, 21 februar 2008

¹⁶² Ødegaard, 25 februar 2008

¹⁶³ Maaø, 19 februar 2008

¹⁶⁴ Hansen, 21 februar 2008

¹⁶⁵ Ødegaard, 25 februar 2008

Moderne operasjoners økte behov for personell med god sosial og kulturell kompetanse behandles gjennom skolenes undervisning i lederskap.

Ved alle tre skoler er undervisning i krigens folkerett sentral for den innsikt studentene får for UOs moralske kompleksitet relatert til et operasjonsområde preget av mange sivile. Her utvikles tenkning rundt rettigheter og forpliktelser som gjelder for stridende og ikke-stridende personell. Det hersker bred enighet om at operasjonene i minst mulig grad må påføre unødvendige sivile lidelser. Det politiske dilemmaet der akseptans for høyere sivile lidelser kan oppstå som eneste faktor for egen fremgang i UO berøres i liten grad ved krigsskolene, men omfattes i stabsskolens gjennomfang av FFOD.

Sammenfattet berører alle skoler moralske og kompetansemessige aspekter særpregende for UO. Videre er det KS som i størst grad utvikler tenkningen rundt hvordan egne styrker må tilpasse eget operasjonsmønster for å ta hensyn til sivilbefolkningen. LKSKs tenkning fokuserer mer rundt samarbeid med landstyrker og stridstekniske og taktiske forhold rundt CAS-operasjoner. FSTSs tilnærming er overgripende, og er den som i størst grad berører militærstrategiske og politiske aspekter. Alle utfordringer og behov knyttet til hensyn til sivilbefolkningen synes dekket innenfor det totale skolemiljø.

4.3.3 Tap av egne styrker

På hver sine områder bidrar skolene til å utvikle tenkningen rundt reduisering av egen risiko parallelt med fremgang i operasjonen. Relatert til UO fokuserer LKSK på behovet for luftoverlegenhet som sikkerhet til egne styrker på bakken, og de utvider forståelsen rundt en generell oppfatning av at risikoen for eget personell reduseres gjennom luftleverte kontra bakkeleverte våpen i et fiendtlig operasjonsmiljø. I denne kontekst anses kampflys innsats som et fellesoperativt bidrag til bakkeoperasjonene.

KS setter høyt fokus på landstyrkers sikkerhet, spesielt fordi denne sikkerheten sterkt påvirkes av UOs fysiske forhold. Fremgang i operasjonene kombinert med egen sikkerhet behandles først og fremst i en kontekst der tenkningen baseres rundt forsvarsgrenens *combined arms* taktikk slik den er beskrevet av Rekkedal. Den fellesoperative konteksten får meget lite fokus.¹⁶⁶

FSTS gjennomfører både undervisning og øvelser i fellesoperativ planlegging og gjennomføring av operasjoner. De studerende, som mange har stor erfaring fra planlegging og gjennomføring av operasjoner innenfor sin egen forsvarsgren, mottar på FSTS en undervisning mer fokusert på den fellesoperative synergieffekten man kan få gjennom fellesoperasjoner. Det legges mindre vekt på rene forsvarsgrenvise konsepter slik Rekkedal beskriver *combined arms*, hvilket er i tråd med skolens fokus på det fellesoperative og militærstrategiske plan.

Ingen av skolene berører hvorvidt egne operasjoner eventuelt må akseptere og tåle en økt tapsrate for å nå sine mål. Undervisningen drøfter forhold som økonomisering av egne styrker, risikomomenter for operasjonen som helhet og egen sikkerhet, men drøfter ikke situasjoner der militære sjefer eller politikere blir nødt til å prioritere mellom sikkerhet for egne styrker og fremgang i egne operasjoner.

Samlet dekker skolene godt hvordan man skal unngå egne tap. Derimot er det stor mangel på tenkning rundt eventuelt behov for økt aksept av egne tap for å oppnå fremgang.

---

¹⁶⁶ *combined arms*-taktikk beskrives av Rekkedal som at "alle troppearter forutsettes å samarbeide på en effektiv måte." Rekkedal (2005), s 248.

4.3.4 Three-block war

KS sin tenkning fokuserer på taktiske forhold relatert til utfordringen med å operere effektivt i et stadig skiftende operasjonsmiljø. Kaptein Tor Erik Hansen forklarer at dette anses som ett av flere områder som ligger ”til grunn for all undervisning vi bedriver i taktikk og operasjoner, militærteknologi, sikkerhetspolitikk, fredsstøttende operasjoner, opprørsbekjempning og moderne historie”¹⁶⁷ Undervisningen behandler alle de behov som følger av *three-block war* med unntak av fokus på politisk strategi.

På generell basis, og uten at begrepet omhandles direkte, behandler LKSK *three-block war* innenfor utviklingstrekk innen krigføring.¹⁶⁸ Undervisningen i lederskap fokuserer også på forhold som preges av *three-block war* utfordringer. Spesifikt bidrar deler av pensumlitteratur som fokuserer på luftmakts fleksibilitet til tenkning rundt utfordringene med å operere effektivt i et stadig skiftende operasjonsmiljø.¹⁶⁹

Gjennom undervisning i forhold som lederutfordringer i moderne kriger, og de økte krav til soldater vi sender til internasjonale operasjoner behandler FSTS behovet for kvalifisert personell til operasjoner som faller innenfor *three-block war* begrepet.¹⁷⁰

På FSTS gjennomføres seminarier og gruppearbeid omfattende FFODs innhold og bakgrunn. Her studeres og behandles forhold som knytter militære innsatser tettere opp til det politiske nivået enn tidligere, og at vi har fått et innslag av politisk kontroll på samtlige operasjonsnivåer. I samme kontekst behandles doktrinens egen diskusjon rundt emnet ROE. Seminarene har vide rammer og preges av åpen diskusjon rundt innholdet i FFOD. Dermed får den iterative prosessen og tenkningen gode vilkår, og FSTS bidrar derfor aktivt til tenkning rundt forhold som kjennetegnes av *three-block war*.

Sammenlagt dekker de tre skolene *three-block wars* utfordringer og behov. KS har sterkt fokus på det taktiske nivå, FSTS berører militærstrategisk og politisk nivå, mens LKSK igjen spenner litt over alle nivåer – men med tyngdepunkt på operativt nivå

4.3.5 Den strategiske korporal

Alle de tre skoler oppfatter at den strategiske korporals utfordringer og behov representerer et generelt utviklingstrekk innen dagens og fremtidens operasjoner.

Oppdragsbasert ledelsesfilosofi er et sentralt behov knyttet til den strategiske korporal. Det er samtidig et sentralt emne både for Forsvarets doktriner, men også for den ledelsesutdanning som gjennomføres ved LKSK, KS og FSTS. Utdanning – og dermed den utdanning som foregår ved disse skoler - er et av de krav som stilles for å fremdyrke oppdragsbasert ledelsesfilosofi, og således blir utdanningen et mål i seg selv. Dette blir dermed et element som bidrar til å øke muligheten for å utnytte gunstige situasjoner.

Et bredt perspektiv på egen rolle, kjennskap til ulike konflikters natur og utvidet kulturell kompetanse er enda et område som behandles av alle skoler. I fagplanen for KS finner vi blant annet at et 19 ukers kurs i *Internasjonal krisehåndtering og fredsstøttende operasjoner* inneholder elementer som å bygge opp egen forståelse for egen og andres kulturelle utgangspunkt, samt ”kunne anvende sin interkulturelle innsikt som analyseverktøy og rettesnor i konkrete operasjoner og scenarier”¹⁷¹ Dette er elementer som bidrar til å redusere uheldige konsekvenser av den strategiske korporal.

¹⁶⁷ Hansen, 21 februar 2008

¹⁶⁸ Maaø, 19 februar 2008

¹⁶⁹ I henhold til LKSKs fagplan og pensumlitteratur

¹⁷⁰ Ødegaard, 25 februar 2008

¹⁷¹ Krigsskolen (2007), *Studiehåndbok 2007-2008*, Linderud, s 25

Undervisningen ved FSTS veksler mellom fag som omhandler pågående internasjonale operasjoner og lederskap, og kombinerer dette med foredrag fra personell som har fersk og relevant erfaring fra blant annet operasjoner i Afghanistan.¹⁷² Dette bidrar til tenkningen rundt de praktiske erfaringer med situasjoner som preges av blant annet den strategiske korporal. Gjennom øvelser som finner sted som del av undervisningen får de studerende ved FSTS utvikle sine evner til å ta initiativ og utnytte gunstige situasjoner.

Samlet representerer de utfordringer og behov som knyttes til den strategiske korporal det området av UOs særpreg som i størst grad har et harmonisert fokus hos de tre skoler. Tenkningen omfatter alle de relevante utfordringer og behov for dette emnet.

4.3.6 Delkonklusjon tenkning

På generell basis er det ingen felles, helhetlig fokus på UO i Forsvarets utdanningsmiljø. KS befinner seg nærmest et helhetlig urbant konsept, men den fellesoperative nytten reduseres noe ved at KS sin tenkning er sterkt forsvarsgrensfokusert.

Vi har imidlertid tre skolemiljøer som på hvert sitt felt bidrar til tenkningen rundt UO: KS synes å ha en taktisk tilnærming, der operasjonsmiljøets fysiske karakteristikk i stor grad påvirker hvordan landmakt utvikler sine taktikker og operasjonsmønster. Gjennom LKSKs tenkning skapes en bevissthet rundt luftmakts generelle egenskaper, og deretter hvordan disse egenskapene kan benyttes for utfordringer blant annet relatert til UO. Som del av luftmaktens kultur spenner denne undervisningen over alle nivåer fra politisk til taktisk. FSTS har en overgripende tilnærming, der fellesoperasjoner og militærstrategiske utfordringer preger tenkningen. Samlet finnes det dermed et relativt bredt grunnlag for tenkning rundt UO ved Forsvarets utdanningsinstitusjoner.

Analysen har vist at alle utfordringer og behov berøres i en eller annen form gjennom undervisningen med ett unntak: Egne tap berøres i en kontekst der man utelukkende fokuserer på ulike former for å unngå egne tap, og ikke i en kontekst der man kan bli nødt til å prioritere mellom egen sikkerhet eller fremgang i operasjonen. Det samme gjelder for prioritering av sivil sikkerhet opp mot egen fremgang i operasjonen, men sistnevnte omhandles til en viss grad gjennom FSTS sin behandling av FFOD. Dette er et utpreget politisk dilemma relatert til beslutning om hvilken risiko man skal akseptere ved bruk av nasjonens styrker i krigssammenheng.

For å svare på det fragmenterte hjelpespørsmål gjør jeg følgende konklusjon fra denne analysen: Mangel på helhetlig fellesoperativ tenkning for UO bringer graden av tenkning ned til middels. På tross av manglende fokus rundt de moralske dilemmaer relatert til prioritering av egen og sivil sikkerhet opp mot fremgang i operasjonene anser jeg tenkningen som tilfredsstillende. På samme måte som for doktriner anser jeg at dette forholdet representerer en meget liten del av en total - som preges av at tenkningen rundt UO på en bra måte dekker alle de andre utfordringer og behov relatert til UO.

Som svar på fragmentert hjelpespørsmål (3) er det innenfor forsvarets skoler middels grad av tenkning rundt UOs utfordringer og behov.

---

¹⁷² Ødegaard, 25 februar 2008

4.4 Erfaring

Dette kapittelet skal analysere og svare på fragmentert hjelpespørsmål (4):

Til hvilken grad kan det sies å eksistere norsk erfaring i UO?

I kapittel 3.4 indikerte jeg at kun egen erfaring ble ansett som relevant for denne oppgave. Fordi oppgaven skal belyse det konseptuelle grunnlaget for bruk av norske kampfly i UO vil dette kapittel analysere erfaringer som kan relateres til operasjoner med kampfly. De utfordringer og behov som omfatter politiske aspekter vil dermed ikke berøres med mindre de direkte affekterer kampflyoperasjoner.

Helhetlig og reell erfaring vurderes som mer kvalifiserende enn fragmentert og simulert erfaring. Har Norge reell krigserfaring med kampfly?

På generelt grunnlag kan sies at Norge har reell krigserfaring med kampfly fra tre operasjoner: Den første erfaringen kom som følge av Norges bidrag i Kosovokonflikten 1998-99. Under selve krigen i 1999 fløy norske kampflygere i en luftkontrollrolle, der oppdraget besto i å hindre serbiske fly mulighet for å operere i luftrommet over Kosovo.

Neste reelle erfaring var et seks måneders bidrag til OEF i Afghanistan 2002-2003. Norske kampflygere støttet allierte bakkestyrker i en presisjonsengasjementsrolle (PER) og i en informasjonsinnhentningsrolle (TIR). Ved tre separate situasjoner leverte til sammen fem norske flygere våpen mot bakkemål. Ingen engasjementer fant sted i urbant terreng, men alle var resultat av nært samarbeid mellom flyger og bakkestyrker.

Siste reelle erfaring kom gjennom Operation Afghan Falcon (OAF), der norske kampflygere i tre måneder i 2006 bidro innenfor TIR og PER til støtte for bakkestyrker i Afghanistan. Ingen våpen ble levert fra norske fly i denne operasjonen.

Samlet betyr dette at Forsvaret har reell erfaring fra krigsoperasjoner, der kampflygeres erfaring fra luftromskontroll og TIR er mest appliserbar for UOs utfordringer og behov.

4.4.1 Fysiske forhold

Med satellittnavigerte og laserstyrte presisjonsbomber, lang erfaring med CAS, og reell erfaring fra CAS operasjoner i OEF har norske kampflygere god erfaring i en PER. Påvirker UOs fysiske forhold denne erfaringen, og har i så fall norske kampflygere tilpasset sin trening til urbane forhold?

UOs fysiske forhold førte til behov for blant annet våpen med gradert effekt, økt evne til kortholdsstrid og fokus på infanteriets operasjoner. Behovet for våpen med gradert effekt er et behov som i liten grad påvirker kampflygerens erfaring. I følge major Bjørge Kleppe, våpeninstruktør og kampflyger ved luftoperativt inspektorat gir simulert våpenstøtte til bakkestyrker med laserstyrte og/eller satellittnavigerte våpen relevant erfaring uavhengig av våpenstørrelse. For kampflygere er det våpenleveringsmetoder og samarbeidet med bakkestyrker som i størst grad påvirkes av urbane fysiske forhold.¹⁷³

Norge har hittil ikke deltatt på amerikanske urbane CAS-øvelser som Green Flag, men har i stedet bygget opp egne øvningsfelt for UO i forbindelse med hærens SIBO-anlegg på Rena, Terningmoen og Setermoen. Kaptein Steinar Kagnes er flyger, og jobber tett opp mot bakkestyrker i et samarbeid som fokuserer på urbane utfordringer.¹⁷⁴ Han kan fortelle at norske kampflygere gjennom dette samarbeidet har bygget opp verdifull erfaring rundt våpenleveringsmetoder og samarbeid med bakkestyrker i UO. Gjennom

¹⁷³ Kleppe Bjørge, intervju med forfatter 4 mars 2008

¹⁷⁴ Bakkestyrker benyttes heretter som samlebetegnelse på både land- og spesialstyrker.

simulert støtte til styrker lokalisert i vanlige norske byer, og ved SIBO-anleggene har man opparbeidet verdifull simulert erfaring i en urban PER. For eksempel oppdages at nattsamarbeidet med en Forward Air Controller (FAC) må endres som følge av at taktikker basert på infrarød målangivelse ikke fungerer like bra i en opplyst by som det gjør ute i felt.¹⁷⁵ Den eneste ulempen ved denne treningen er at kampfly ikke kan levere skarpe våpen ved SIBO-anleggene. Den simulerte erfaringen som bygges opp er imidlertid totalt sett god, og man har gode prosedyrer for å evaluere kvaliteten på våpenleveringsmetodene selv om de ble gjennomført simulert.¹⁷⁶

For fellesoperasjoner er også TIR et relevant bidrag fra kampfly til bakkestyrker i UO. I TIR har norske kampflygere reell erfaring både fra OEF og fra OAF. Denne erfaring videreutvikles i forbindelse med vanlig trening, men også gjennom ovenfornevnte samarbeid med bakkestyrkene. Erfaringen anses dermed som god.

Kampflys TIR og PER for UO er områder European Participating Air Forces (EPAF) øker sitt samarbeid på. Dette samarbeidet resulterer i utviklingen av relevant utstyr, men også i utvikling av taktiske kampflyoperasjoner til støtte for bakkestyrkene.^{177 178} Fokuset understøttes av den økte prioriteten norske kampflygere i dag gir trening i en TIR.

De fysiske forhold påvirker i liten grad kampflys utøvelse av luftkontroll.

UOs fysiske forhold påvirker først og fremst kampflygeres våpenleveringsmetoder, samarbeid med bakkestyrker og TIR. Av de utfordringer og behov som fremprovoserer endringer i kampflyoperasjoner, har norske kampflygere utviklet god simulert og reell erfaring for henholdsvis PER og TIR. Angående behovet for luftkontroll og graderte våpeneffekter påvirker fysiske forhold i liten grad kampflygeres erfaringsgrunnlag. Samlet omfatter kampflygernes erfaringer de fysiske forholds utfordringer og behov.

4.4.2 Hensyn til sivilbefolkningen

For identifisering av sivile fra stridende i UO er norske kampflygere i all hovedsak avhengig av at dette gjøres av bakkestyrker. Ifølge Bjørn K. Nilsen, representant for Hærens jegerkommando, har norske bakkestyrker opparbeidet meget god erfaring fra reelle operasjoner på dette området.¹⁷⁹ Disse erfaringene kommer kampflygere til gode gjennom det tette samarbeid med bakkestyrker omtalt i forrige kapittel. Samarbeidet bidrar til at både bakkestyrker og kampflygere utvikler forståelsen for hvordan deres fellesoperasjoner kan bidra til reduserte lidelser for sivile.¹⁸⁰ Det er også gjennom dette samarbeidet at norske kampflygere får sin helhetlige trening – dog i simulert form. Her trenes et helhetlig urbant konsept der planlegging og flyging, inkludert nødvendig samarbeid med andre instanser gjennomføres i en helhetlig form.¹⁸¹

Kampfly nyttes både i en PER og i en TIR i denne sammenheng. Som et eksempel kan nevnes følgende situasjon: Bakkestyrker har identifisert stridende personell i et urbant område. De stridende er i bevegelse, men befinner seg for øyeblikket i et område med for mange sivile til at et engasjement er ønskelig. Kampfly overtar ansvaret for å følge de stridende, og predikerer samtidig ulike områder der de stridende forventes å passere, og som kan være egnede områder for engasjement med minimal risiko for sivile. Med tilgjengelig situasjonsforståelse, risikovurdering og erfaring i hverandres våpentyper,

¹⁷⁵ Kleppe, 4 mars 2008

¹⁷⁶ Kagnes, Steinar, e-mail korrespondanse med forfatter 6 mars 2008

¹⁷⁷ Kagnes, 6 mars 2008

¹⁷⁸ EPAF representerer det samarbeidet som eksisterer mellom Norge, Danmark, Nederland, Belgia og Portugal i forbindelse med F-16

¹⁷⁹ Nilsen, Bjørn, intervju med forfatter 5 mars 2008

¹⁸⁰ Kagnes, 6 mars 2008

¹⁸¹ Kagnes, 6 mars 2008

engasjeres de stridende på aktuell plass av enten bakkestyrker eller kampfly basert på en vurdering av hvem som for det aktuelle tilfellet anses best egnet.¹⁸²

Som tidligere nevnt har norske kampflygere ingen reell erfaring med PER i UO, men samarbeidet med bakkestyrker med reell erfaring har en synergieffekt på begge parter simulerte trening ved at den blir mer realistisk og holder høy kvalitet. For TIR har begge parter reell erfaring, og den simulerte treningen bidrar til ytterligere forankring av denne erfaring. Sammenlagt kan norske kampflygere anses ha tilstrekkelig simulert, og delvis reell erfaring på de utfordringer og behov som følger av hensyn til sivilbefolkningen.

4.4.3 Tap av egne styrker

Fire forhold er relevante for kampflys bidrag til reduksjon av egne tap i UO: Luftromskontroll over egne bakkeoperasjoner, TIR og PER som støtte til bakkestyrker, samt forhold relatert til egen sikkerhet for flygerne.

Den reelle erfaring i luftromskontroll Norge fikk i 1999 under Kosovokrigen er siden komplettert gjennom daglig trening i Norge, og gjennom ulike øvelser der høydepunktet er deltakelse på øvelse Red Flag i USA ca. annethvert år. Red Flag anses å gi den beste treningen i luftkamp en kampflyger kan få, og erfaring på dette området anses bra.

Red Flag innebærer våpenlevering i en PER, men ikke i en urban kontekst. Norske kampflygere mangler reell erfaring i PER for UO, og de mangler urbant oppbygde skytefelt for kampfly tilsvarende hærens SIBO-anlegg. Dermed har de ingen reell trening eller erfaring på våpenlevering i urbane områder. Imidlertid har man god simulert erfaring gjennom samarbeidet med bakkestyrker. Erfaringen spenner over både satellittnavigerte og laserstyrte presisjonsvåpen, og er en erfaring som er relativt uavhengig av både våpenstørrelse og behov for gradert virkning.¹⁸³

I TIR har kampflygerne både reell og simulert erfaring i å bidra til bakkestyrkers situasjonsbevissthet og sikkerhet. Dette er en rolle som har fått betydelig økt fokus de siste år. Den støtte som kampflygere gir til bakkestyrker gjennom TIR, kombinert med kampflyenes blotte nærvær i området, medfører ofte at egen situasjonsbevissthet øker, parallelt med redusering av motstanderens handlingsalternativer.¹⁸⁴ Sammenlagt anses dette som gunstig både for egne styrkers muligheter til fremgang og for deres sikkerhet.

Kampflygernes egen sikkerhet ivaretas via tilpassede prosedyrer for det gitte oppdrag, materialisert gjennom for eksempel en minimumshøyde for å unngå håndholdt luftvern.

Samlet kan kampflygernes erfaring på de områder der de kan bidra til å redusere tap av egne styrker anses tilstrekkelig. Egen reell erfaring i TIR, koplet til bakkestyrkers generelle reelle erfaring i UO leder til at den trening som gjennomføres virker troverdig.

4.4.4 Three-block war

Norge har på generell basis et multirollekonsept for bruk av egne kampfly. Dette innebærer at kampflygere har lang erfaring i å trene på oppdrag der de må skifte rolle underveis. For eksempel kan et oppdrag medføre behov for å skifte fra en TIR for temporær utøvelse av luftromskontroll, for endelig å avslutte oppdraget med en PER. Dette er en operasjonsform som krever eksepsjonell personlig disiplin, fleksibilitet og situasjonsforståelse, inkludert evne til å skifte mellom ulike sett med ROE.¹⁸⁵ Disse

¹⁸² Kagnes, 6 mars 2008

¹⁸³ Kleppe, 4 mars 2008

¹⁸⁴ Kagnes, 6 mars 2008

¹⁸⁵ Basert på forfatters 13 års erfaring som kampflyger

kvaliteter harmoniserer sterkt med de behov som kommer som følge av *three-block wars* utfordring om å kunne operere effektivt i et skiftende operasjonsmiljø.

Kan så kampflygerens multirolleerfaring transformeres til relevant erfaring for *three-block wars* utfordringer og behov? Tre forhold blir relevante i denne sammenheng:

For det første blir identifikasjon av stridende fra sivile om mulig enda vanskeligere fordi man stadig skifter operasjonsmiljø. Men kampfly opererer her i en støttefunksjon til bakkestyrker der det primært er bakkestyrkenes ansvar å identifisere de stridende fra de sivile.¹⁸⁶ For det andre medfører det stadig skiftende operasjonsmiljø utfordringer for hvilke ROEs som gjelder for den aktuelle situasjon. Igjen er det primært bakkestyrkenes oppdrag å innhente nødvendig klarering, inkludert avklaring av aktuelt operasjonsmiljø ROE. Flyger har også et ROE ansvar i denne sammenheng, men må primært stole på bakkestyrkenes vurderinger.¹⁸⁷ For det tredje vil bakkestyrkenes utrustning sterkt påvirke deres evne til å agere innenfor de ulike operasjonsmiljø. Kampfly kan bidra gjennom å supplere bakkestyrkene med tilgjengelig våpen- og sensorutrustning for å gi bakkestyrkene økt fleksibilitet i egen utrustning. Kampflyenes egen utrustning påvirkes imidlertid ikke av de ulike operasjonsmiljø på bakken, og det kan i teorien være fullt utrustet uansett hvilket operasjonsmiljø som eksisterer der bakkestyrkene er.

Dermed tolker jeg situasjonen dit hen at kampfly understøtter bakkestyrker med PER og TIR kapasitet, men det er bakkestyrkene selv som får den største utfordringen med å operere i et stadig skiftende operasjonsmiljø. Kampfly blir i praksis en flygende sensor og våpenplattform som støtte til bakkestyrkenes behov der de eventuelt måtte oppstå.

Det som fremtrer som essensielt i denne situasjonen er at kommunikasjonen mellom bakkestyrker og kampflygere holder et akseptabelt nivå. På dette området anser jeg diskusjonen i de tre foregående kapitler som tilstrekkelig for å tolke norske erfaringer på dette området som tilstrekkelig.

Samlet kan kampflygeres generelle erfaring i multirolle oppdrag i stor grad tolkes som relevant erfaring for *three-block war*. Koplek med erfaringene man har fra samarbeidet med bakkestyrker anser jeg kampflygernes erfaring som tilstrekkelig for å bidra med den støtte som bakkestyrker trenger for å løse *three-block wars* utfordringer og behov.

4.4.5 Den strategiske korporal

De fysiske forhold, inkludert urbane miljøers tetthet av strategisk sensitive mål representerer et toegget sverd for kampflygere i UO.

På den ene siden er det mange muligheter for at man i kampens hete temporært mister full situasjonsforståelse og engasjerer for nære strategisk sensitive mål. Tabber vil sannsynligvis alltid forekomme i krig, men en slik antagelse hindrer ingen i å ta gode forhåndsregler for at så ikke skal skje. Hva er norske erfaringer på dette området?

Som nevnt i foregående kapitler er kampflys bidrag i UO primært gjennomført som integrerte operasjoner med bakkestyrker. En klarering for engasjement vurderes dermed som regel gjennom tre ulike instanser: Bakkestyrkene som trenger støtte, deres klarerende instans og kampflygeren selv. Fordi man ikke alltid befinner seg i kontakt med klarerende instans, eller av andre grunner ikke har tid/mulighet for å få en klarering finnes det også mulighet for våpenlevering basert på egne vurderinger. Begge disse tilfellene øves jevnlig i forbindelse med norske flygeres årlige treningsprogram, og skal bidra til å gi kampflyger erfaring i å velge riktig, og unngå engasjement av feil mål.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Kagnes, 6 mars 2008

¹⁸⁷ Kagnes, 6 mars 2008

¹⁸⁸ Kleppe, 4 mars 2008

Flygerens vurderinger suppleres med utvikling av flyets ulike elektroniske systemer på en slik måte at de kan bidra til å forhindre feilengasjementer. Gjennom de tre reelle operasjonene norske kampflygere har deltatt i har det ikke vært tilfeller der de har feiltolket ROEs eller opptrådt i strid med gjeldende retningslinjer.¹⁸⁹ Dette kan tolkes som at den erfaring norske kampflygere har både fra trening og reelle operasjoner er relevant for å unngå de negative sider ved den strategiske korporal.

På det toeggede sverdets andre side ligger det latent i kampflyets egenskaper en mulighet for å ta initiativ og utnytte gunstige situasjoner som oppstår på slagfeltet. Det store behovet i denne sammenheng består i kampflygers erfaring i oppdragsbasert ledelse, og spørsmålet blir: Har norske kampflygere slik erfaring?

Gjennom de ulike elementene som danner det årlige treningsprogram for norske flygere er det mange områder der flygerne trener på oppdragsbasert ledelse. Det interessante i denne sammenheng er derfor å kommentere det som for flygere kan oppfattes som oppdragsbasert ledelse i sin mest ultimate form: Time Sensitive Targeting (TST). Major Lars Røine ved Forsvarets fellesoperative hovedkvarter forklarer at dette er en oppdragsform der man ønsker å ta ut visse viktige mål, men ikke vet eksakt hvor de er eller når de dukker opp. Målene har tilstrekkelig strategisk relevans til at man avsetter egne ressurser som står i beredskap for å ta de ut straks de åpenbarer seg på stridsfeltet. Man får dermed en målfolder, alternativt en målbeskrivelse med tilhørende ROEs og eventuelt andre instruksjoner, og står deretter relativt fritt til å gjennomføre sjefens intensjoner skulle muligheten dukke opp.¹⁹⁰ TST er en oppdragsform der norske kampflygere enda ikke har reell erfaring, men de har betydelig simulert erfaring som følge av at dette har vært et ofte øvet moment for kampflygere på de siste års øvelser.

Samlet har norske kampflygere både reell og simulert erfaring i operasjonsformer der man bidrar til å hindre negative utfall av den strategiske korporal. Man har samtidig opparbeidet betydelig simulert erfaring på ta initiativ og utnytte gunstige situasjoner.

4.4.6 Delkonklusjon erfaring

Norske kampflygere har reell erfaring fra alle aktuelle kampflyroller i UO. Erfaringen fra luftromskontroll ble ikke ervervet i en UO, men anses likevel relevant fordi luftromskontroll er relativt upåvirket av bakkens fysiske forhold. Erfaringen fra PER ble heller ikke ervervet i en UO, og for PER betyr dette reduksjon i erfaringens relevans for UO. Erfaringen fra TIR ble ervervet i et urbant miljø og anses ha høy relevans for UO.

Norske kampflygere har ikke planlagt for og gjennomført en reell helhetlig UO. De ovenfornevnte reelle erfaringer er tilkommet stykkevis og delt. Norske kampflygere har imidlertid relevant simulert erfaring i planlegging og gjennomføring av helhetlig UO.

Videre har norske kampflygere god simulert erfaring i alle de enkelte utfordringer og behov appliserbare på kampflyoperasjoner for UO. Dette erverves gjennom ordinær trening, øvelser, og spesielt gjennom samarbeidet mellom kampflygere og bakkestyrker i forbindelse med trening på UO. Den miks av reell erfaring som finnes innenfor de to miljøer bidrar til at den simulerte erfaringen som opparbeides har høy kvalitet.

Oppsummert har norske kampflygere ikke helhetlig og reell erfaring fra UO. De har imidlertid simulert helhetlig erfaring, og de har simulert og/eller reell erfaring for alle utfordringer og behov appliserbare for kampflygere i UO.

Som svar på fragmentert hjelpespørsmål (4) kan det sies å eksistere middels norsk kampflygererfaring i UO. Dette er godkjent.

¹⁸⁹ Røine Lars, intervju med forfatter 6 mars 2008.

¹⁹⁰ Røine, 6 mars 2008

5 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Denne oppgave skal ses som et bidrag til en vurdering av norske kampflys stridsevne for UO. Stridsevne består av moralske, fysiske og konseptuelle faktorer, og i denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på kun en av disse stridsevnefaktorer gjennom å stille spørsmålet: *I hvilken grad har Norge et konseptuelt grunnlag for bruk av kampfly i UO?*

Gjennom en analyse av fem faktorer som særpreger UO identifiserte jeg utfordringer og behov knyttet til hver av disse fem fellesfaktorer. Deretter diskuterte jeg hvilke kampflyroller som var aktuelle for UO. I tredje kapittel ble et analyseinstrument utviklet gjennom en atskilt drøfting av hver av de konseptuelle enkeltfaktorer. Her ble måleindikatorer utledet, som grunnlag for å identifisere hvorvidt analysens resultat resulterte i lav, middels eller høy grad av samsvarighet med UOs utfordringer og behov.

I fjerde kapittel ble de konseptuelle enkeltfaktorer analysert opp mot de fem urbane fellesfaktorer. Analysen er strukturert som en besvarelse på hver av de fire fragmenterte hjelpespørsmål. Svaret på disse spørsmål, og dermed svaret på i hvilken grad hver konseptuell enkeltfaktor møter UOs utfordringer og behov ble presentert i fortløpende delkonklusjoner. Det samlede resultat av analysen presenteres i denne konklusjon:

Analysen viste at forsvarrets strategiske konsept danner et solid grunnlag for UO. Gjennom konseptet tilkjenner det politiske miljø en god forståelse, toleranse og ansvar for at komplekse militære operasjoner medfører høyere risiko for kollateral skade og tap av menneskeliv. Analysen av doktriner viste at Norges doktrinelle grunnlag i stor grad samsvarer med UOs utfordringer og behov, med unntak av at de mangler en helhetlig forståelse for UO. Doktrinene mangler også en drøfting av enkelte moralsk vanskelige dilemmaer som fremkommer av UOs utfordringer og behov. Disse to mangler reduserer helhetsresultatet for doktriner. Analysen av tenkning avdekket tilsvarende forhold som beskrevet for doktriner. Analysen av erfaring viste at norske kampflygere mangler reell, helhetlig erfaring for UO. De har imidlertid tilstrekkelig simulert helhetlig erfaring som i kombinasjon med fragmentert reell erfaring bidrar til kvaliteten på kampflygernes taktiske utvikling innenfor UO er god. I et større, og mer sammensatt perspektiv kan disse resultater tolkes som følger:

På generell basis har jeg i utviklingen av analyseinstrumentet utledet at det konseptuelle grunnlaget vil være best tjent med at det i Norge eksisterer en felles og helhetlig forståelse for UO. Så er ikke tilfelle i Norge. Det konseptuelle grunnlaget gir ingen helhetlig forståelse for UO. Verken det strategiske konsept, doktriner eller tenkningen bidrar til helhetlig forståelse rundt UO som fellesoperativt konsept. Dette svekker det konseptuelle grunnlaget. Det kan imidlertid hevdes at den erfaring som er i ferd med å bygges opp rundt helhetlig UO gjennom samarbeidet mellom kampflygere og bakkestyrker kan indikere en dreining mot økt nasjonalt fokus på UO som et helhetlig, fellesoperativt konsept.

I analyseinstrumentet ble det utledet at dersom noen av UOs utfordringer og behov falt utenfor norsk konsept eller norske doktrinens grunnlag måtte det konseptuelle grunnlaget underkjennes fordi UO ikke kunne gjennomføres innenfor de gitte rammer. Analysen kommer imidlertid frem til at ingen av UOs utfordringer eller behov faller utenfor det konseptuelle grunnlaget. Alle de utfordringer og behov som ble identifisert i kapittel 2 dekkes innenfor Forsvarets strategiske konsept og gjennom Forsvarets doktriner. Dette styrker det konseptuelle grunnlaget.

Analysen av doktriner og tenkning indikerte et manglende fokus rundt et politisk og moralsk sensitivt område som utfordrer dagens sikkerhetspolitiske norm: UO kan medføre behov for et politisk valg der man kan bli nødt til å velge mellom egen/sivil sikkerhet, eller mulighet for å kunne skape fremgang i egne operasjoner. Dette

dilemmaet behandles i svært liten grad i Forsvarets doktriner og i forbindelse med tenkningen ved Forsvarets skoler. Dette manglende fokus kan synes noe merkelig all den tid både tenkningen, og FFOD som den sist utkomne doktrine, utgår fra Forsvarets strategiske konsept *Styrke og relevans*. Det synes merkelig fordi denne oppgavens analyse av *Styrke og relevans* kommer frem til at konseptet fremviser meget god forståelse både for det politiske ansvaret og for det moralske dilemmaet som ligger bak denne sikkerhetspolitiske utfordring.

Dette kan indikere at summen av de utfordringer og behov som følger i kjølevannet av UO presenterer Forsvaret overfor en relativt ny helhetlig utfordring som i begynnelsen av 2008 enda ikke har sunket inn i hele forsvarsorganisasjonen. Stykkevis og delt er alle disse utfordringer og behov initialt opptatt og behandlet på nivået der de har størst tilknytning. De politiske dilemmaer er behandlet i det strategiske konsept, mens komponentdoktriner, taktiske kampflygere og bakkestyrkeavdelinger behandler de taktiske og til dels operative aspektene ved UO. At man på taktisk og operativt hold erfarer mangler i den strategiske og politiske tenkning rundt UO behøver ikke indikere annet enn at det strategiske konsept krever en viss modningstid før det synker inn hos personellet. *Styrke og relevans* er ikke mer enn 3 år gammelt, og ifølge Rekkedal tar det som sagt 5-10 år før doktriner fester seg i organisasjonen. Man kan anta at sannsynligheten er stor for at det samme gjelder Forsvarets strategiske konsept. Dette indikerer at det konseptuelle grunnlaget for norske UO er i utvikling.

Dermed kan følgende konklusjon tolkes ut fra resultatene av denne analyse: Det finnes et konseptuelt grunnlag for bruk av norske kampfly i UO. Ideelt sett skulle dette grunnlaget vært helhetlig, og formidlet på en slik måte at Forsvarets personell hadde en felles oppfatning av UO. Så er ikke tilfellet i Norge; Det konseptuelle grunnlaget er stykkevis og delt, men omfatter alle UOs utfordringer og behov fra taktisk til politisk nivå. Norske kampflygere er i ferd med å opparbeide et trenings og erfaringsmessige grunnlag som i stor grad reflekterer UOs utfordringer og behov.

Dermed avsluttes denne analyse med å hevde at Norge i middels grad har et konseptuelt grunnlag for bruk av kampfly i UO. Dette anses tilstrekkelig i henhold til kriteriene utledet i analyseinstrumentet.

I denne oppgaven har jeg gjort flere valg som har medført at oppgavens relevans innskrenkes. Valget av tre hovedkilder, samt min ekstrahering av de urbane fellesfaktorer er subjektive valg som sterkt bidrar til å forme oppgavens videre behandling av UO. Med andre kilder, og med et annet sett urbane fellesfaktorer ville resultatet kunne sett annerledes ut. Det samme er tilfellet for mitt valg og utforming av analyseinstrument. Både FFODs definisjon av konseptuelle faktorer, samt doktrinens beskrivelse av konsepter, doktriner og tenkning benyttes i utformingen av et analyseinstrument som senere benyttes til å analysere nettopp denne doktrinen. Dette er et grep som kan kritiseres for å redusere analysens objektivitet relatert til analysen av norske doktriner.

Disse valg er gjort ut fra min oppfatning om at de best bidrar til å løse oppgavens problemformulering. Valget av FFOD som grunnlag for analyseinstrumentet var det som etter min mening best bidro til analysens validitet, det vil si at analysen målte det den faktisk skulle måle. Videre finns det et utall kombinasjoner av kilder som kan bidra til en oppgave som denne. Valget av tre relativt ulike hovedkilder ble gjort for å bidra til oppgavens reliabilitet. Likevel innser jeg at valg av andre hovedkilder med stor sannsynlighet kan lede til andre konklusjoner. Oppgaven skal således leses som resultat av disse subjektive valg – valg som forhåpentligvis bidrar til en relevant analyse.

En analyse av norske kampflys stridsevne i UO vil måtte inkludere fysiske og moralske faktorer i tillegg til de konseptuelle faktorer analysert i denne oppgave. Det konseptuelle

grunnlaget anses tilstrekkelig, og spørsmålet er: Hva med det fysiske og moralske grunnlaget? Som forslag til videre forskning foreslår denne forfatter at fysiske faktorer for bruk av norske kampfly i UO analyseres. Videre foreslår jeg at det moralske grunnlaget analyseres, men da med fokus på hele Forsvaret – og ikke bare kampfly. Analysen bør omhandle hele forsvaret fordi de moralske vurderinger synes å være såpass universelle at en spesialisering mot kampfly ikke tjener noen hensikt.

Sammen med denne analyse vil disse to analyser kunne bidra til at man får et helhetlig grunnlag for å vurdere kampflys stridsevne for UO. Det er en slik samlet vurdering som til slutt kan gi det politiske nivå det svaret de behøver for å kunne avgjøre hvorvidt de bør sende kampfly på byen!

KILDE OG LITTERATURFORTEGNELSE

Trykte kilder:

- Army Chief of Staff (2006), Field Manual (FM) 3-06 *Urban operations*
- Belote, Howard. (2006), "Counterinsurgency Airpower", *Air & Space Power Journal*, vol 20, nbr 3, Fall 2006
- Department of Defense (2001), Joint Publication 1-02, *Dictionary of Military and Associated Terms*
- Edström, Carl-Johan (2006), *JAS39C – markförbandens nya rotekamerat?*, Forsvarshögskolan
- Forsvarets overkommando (2002), *Forsvarets doktrine for luftoperasjoner*, Forsvarets stabsskole
- Forsvarsdepartementet (2005), *Styrke og relevans – strategisk konsept for forsvaret*
- Forsvarsstaben (2004), *Forsvarets doktrine for landoperasjoner*, Forsvarets stabsskole
- Forsvarsstaben (2007), *Forsvarets fellesoperative doktrine*, Forsvarets stabsskole
- Hills, Alice (2004), *Future war in cities*, London, Frank Cass Publishers
- Kaldor, Mary (2006), *New & Old Wars*, Cambridge, Polity Press
- Kemper, Todd G. (2004) *Aviation Urban Operations*, Air University Press, Alabama
- Krigsskolen (2007), *Studiehåndbok 2007-2008*, Linderud
- Krulak, Charles, Sitat hentet fra US Joint Chief Of Staff (2002), Joint Publication (JP) 3-06, *Doctrine for Joint Urban Operations*, s II-1, originalt hentet fra artikkel for National Press Club, Whashington D.C., 10 oktober 1997.
- Krulak, Charles (1999), "The Strategic Corporal: Leadership in the Three Block War", *Marine Corps Gazette*, January 1999
- Rekkedal, Nils Marius (2001), *Moderne krigskunst*, Stockholm, Forsvarshögskolan
- Rekkedal, Nils Marius (2005), *Opprør og opprørsbekjempning*, Stockholm, Forsvarshögskolan
- Saffold, Timothy (1998), *The Role of Airpower in Urban Warfare*, Air University Press, Alabama
- US Chief Of Staff Air Force (2000), Air Force Doctrine Document (AFDD) 2-1, *Air Warfare*
- US Joint Chief Of Staff (2002), Joint Publication (JP) 3-06, *Doctrine for Joint Urban Operations*
- Weirauch, Chuck (2006), "Military Operations on Urban Terrain", *Military Simulation & Training* nr 5/2006

Forfatterens notater fra intervju og e-mail korrespondanse

- Eriksson, Magnus, intervju med forfatter 31 januar 2008
- Hansen, Tor Erik, e-mail korrespondanse med forfatter 21 februar 2008
- Høiback, Harald, intervju med forfatter 21 januar 2008
- Kagnes, Steinar, e-mail korrespondanse med forfatter 6 mars 2008
- Kleppe, Bjørge, intervju med forfatter 4 mars 2008

Lyngfjell, Geir Olav, intervju med forfatter 15 nov 2007

Maaø, Ole Jørgen, e-mail korrespondanse med forfatter 19 februar 2008

Naastad, Nils, e-mail-korrespondanse med forfatter 29 nov 2007

Røine, Lars, intervju med forfatter 6 mars 2008

Ødegaard, Geir, e-mail korrespondanse med forfatter 25 februar 2008

Internett

Colman, Andrew M. (2006) *A Dictionary of Psychology*. Oxford University Press. Fra internet 25 mars 2008 på: <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t87.e8410>

Cordesman, Anthony H. (2003), *Iraq War Note: The True Nature of Urban Warfare*, Center for Strategic & International Studies, Washington DC, s 1, henter fra internett 30 nov 2007, adr: http://www.csis.org/media/csis/pubs/030330_warnote.pdf

Diesen, Sverre (2007), *Status og utfordringer i Forsvaret*, Foredrag i Oslo Militære Samfund 26. november 2007, hentet fra internett 28 mars 2008, adr: <http://www.oslomilsamfund.no/foredrag/2007/2007-11-26%20Forsvarssjefen.html>

Dokumentasjonsprosjektet (2007), *Norske ordbøker*, Kunnskapsforlaget, elektronisk ordbok på internett, hentet 27 november 2007 på adr: <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=konsept&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&renset=j>.

Echevarria II, Antulio J (2001), Rapid decisive operations: An assumptions-based critique, Strategic Studies Institute, US Army War College, s 2, hentet fra internett: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/2001/rapid.pdf>

Fritz, Oliver and Hermsmeyer, Gregory A. (2007), *The U.S. Air Force and Stability Operations Transformation*, Artikkel i utgave 47 av Joint Force Quarterly, hentet fra internett 20 nov 2007 på adresse: http://www.ndu.edu/inss/Press/jfq_pages/editions/i47/29.pdf

Keebaugh, Tonya and Edwards, Travis (2006) *Air Warrior transforms into new Green Flag* http://www.af.mil/news/story_print.asp?storyID=123028387

Keys, Ronald, kvotert fra Air Force Association, *Four Star Forum*, Air Force Association Air and Space Conference, Washington, DC, September 26, 2006, Hentet fra internett 20 nov 2007: <http://www.afa.org/media/scripts/conf20064StarForum.asp>

McCarty, Craig A. (2007), *Urban Joint fire support: Air Force fixed-wing and Army Field artillery precision munitions capabilities for Urban Operations*, Fort Leavenworth, Kansas, hentet fra internett 4 des 2007 på adresse: <http://stinet.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA471393&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf>

Schwartz Norton A. (1999), *The Role of Aerospace Power in Joint Urban Operations*, Artikkel i Russell W. Glenss, *The City's Many Faces*, Appendix C, s 59, hentet 29 nov 2007 fra internet http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF148/CF148.appc.pdf